

Opgedragen aan:

Mr. Benjamin Kolff Burgemeester te Vlissingen
van 1 Maart 1946 tot 30 September 1967.

Die de belangen van onze stad op zijn hart heeft gedragen
en een verwoest Vlissingen heeft gevoerd
uit een toestand van "water en winddicht maken"
tot een lachende, bloeiende stad met ruime en rijke vooruitzichten.

Indrukken, herinneringen en belevenissen uit de oorlogsjaren
1940-1945

Met een korte beschrijving van de ontwikkeling en het daadwerkelijk
gewapend verzet in Vlissingen

door

W. Poppe, wethouder van Vlissingen in de jaren 1945-1966

Aangeboden aan het gemeentebestuur van
Vlissingen

Juli 1967.

17 Mei 1940 de capitulatie der laatste Nederlandse troepen van land en zeemacht en de evacuatie van een gedeelte der Marine-eenheden naar Breskens is geschied.

Zware bombardementen op de haven, luchtgevechten boven de stad, mitrailleur beschietingen, een brandend jachtvliegtuig in de Verkuyl-Quakkelaarstraat en vier bomexplosies in de Schelde straat hebben paniek gezaaid en Vlissingen veranderd in een uitgestorven stad.

De bevolking vluchtte naar het platteland en de omliggende dorpen hoofdzakelijk naar Koudekerke, Biggekerke, Zoutelande en het Noord-Westen van Walcheren.

De evacuatie der Marine-eenheden geschiedde met de "Hydrograaf" voorzover dit mogelijk was.

Tot het uiterste voeren de boten der Provinciale Stoomboten om de terugtrekkende Franse troepen over te zetten naar Breskens onder hevig vuur der Duitse jachtvliegtuigen. Vrijdagavond 17 Mei rolden enige Duitse tanks de stad binnen en postten zich op de trottoirs n.l. één in de Scheldestraat, Badhuisstraat, en één in de Coosje Buskenstraat. Middelburg brandde na een hevig bombardement.

De verwarring en de schrik was algemeen. Te Koudekerke was nog een laatste Franse eenheid verzameld in de kern van het dorp rond de kerk met hun kleine auto's en kleine gevechtswagens, snelle wagentjes maar zeer licht, in vergelijking met de monsters der Duitse stoottroepen was het speelgoed.

Zij hadden Vlissingen niet tijdig kunnen bereiken. Alle militairen die nog aanwezig waren moesten zich melden te Middelburg en werden als krijgsgevangenen weggevoerd. Schrijver van deze bladen meldde zich niet,

maar ging Zondag 19 Mei in burgerpak informeren te Middelburg in de Molstraat wat er was geworden van Kwartiermeester P.

Na enig zoeken in lijsten meldde men mij: "wordt vermist".

"Jammer" zeide hij en dacht "houen zo".

De Duitse stoottroepen met hun perfecte uitrusting, gevechtswagens, tanks, mobiele artillerie maakten een geweldige indruk, maar verdwenen na ongeveer acht dagen om plaats te maken voor z.g. bezettingstroepen, enige weken later aangevuld met jonge Duitsers, wel in uniform maar anders van kleur en ongewapend, maar toegerust met schoppen, houwelen en ander graafmateriaal, en tot en met gedrild.

Deze jonge arbeidstroepen werden in de Bouwen-Ewoudschool ondergebracht.

Intussen ging de "Blitzkrieg" verder en de radio meldde de ene Duitse overwinning na de andere. België capituleerde en vele Franse troepen die met de Belgen samen vochten zaten mede in de val.

De Engelse scheepste zich in te Duinkerke en omgeving met achterlating van massa's oorlogsmateriaal, Parijs werd zonder slag of stoot genomen en niet lang daarna capituleerde ook Frankrijk.

De vernedering in Compiègne was groot.

Reeds de eerste dagen der overweldiging van Nederland vertrok H.M. Koningin Wilhelmina en de regering naar Engeland 13 Mei. Sommigen hoonden anderen waren blij. Later en zeer spoedig bleek dat dit een zeer wijs en moedig besluit is geweest.

De N.S.B. juichte en pochte en verschenen met hun gehate uniformen op straat.

Proclamaties verschenen op de aanplakborden en de bevolking werd aangemaand naar hun woningen terug te keren, en het werk te hervatten. Ook verscheen een proclamatie dat alle Nederlandse krijgsgevangenen naar hun woonsteden mochten terugkeren; zogenaamd groot moedig en tevens zeker van zijn overwinning en zeker in de overtuiging dat ze meer konden toebrengen aan het Duitse oorlogspotentieel in hun eigen werkplaatsen ateliers en werven dan als krijgsgevangenen, bovendien met de overweging om het Nederlandse volk gunstig te stemmen.

Na 22 Juni trad een benauwende stilte in, oorlogsmachine der teutonen had het grootste deel van Europa ten onder gebracht, en het leek wel of de overweldiger zijn enorme kracht samenbalde om het laatste bolwerk in het Westen n.l. Engeland te verpletteren. Tientallen en tientallen Rijnaken werden naar Vlissingen gesleept, sommigen twee aan twee aan elkaar, de boeg werd platafgebrand en het was duidelijk: dit was een landingsvaartuig.

De invasievloot werd klaar gemaakt; "Wir faren gegen Engeland". Bij geruchten vernamen wij dat de havens van Zeebrugge, Ostende Duinkerke vol lagen met dit tuig.

De humor is onverwoestbaar en de grappen en grollen die gemaakt werden op deze maatregelen waren dikwijls een verademing en een zekere bevrijding voor een geprankd en bang gemoed. De Vlissingse bevolking, zo vertrouwd met de zee, zag het grote risico dat de Duitsers zouden nemen om met open, afgeladen met oorlogstuig, Rijn-aken het Engels Kanaal over te steken.

Gelet op het robuuste materiaal en de hoeveelheid waarmede de invasie in Juni 1944 geschiedde, was dit oorlogs tuig der moffen een caricatuur. Naar mijn weten is het ook nooit gebruikt.

De overweldiger was op 't land en in de lucht de meerdere tot nog toe maar had geen materiaal om de zee te bedwingen en in Engeland te landen.

In de maand Augustus 1940 spark H.M. Koningin Wihelmina voor de nieuwe radioomroep "Radio Onranje".

Duidelijk bleek ook uit de reacties van hen die de rede hadden beluisterd: Ons Nationaal houvast hadden wij, door het weten: "onze Koningin en onze regering in Engeland," behouden.

Wij vochten door aan de zijde der geallieerden.

Alle pluimstrijkerij en veinzerij der bezetters en hun handlangers was, waardeloos voor de rechtgeaarde Nederlanders en het smeedde het volk aaneen met een innerlijk keihard verzet.

De aartsleugenaar en verminkte man naar lichaam en ziel Goebbels bralde, dreigde en snoefde.

Op 4 September hield Adolf Hitler zijn grote rede tegen Groot-Brittannië. Maak U geen zorgen, wij komen en zullen die Englander de nek omdraaien.

Churchill: Some chicken, some neck.

De soldaten marcheerden door de straten en zongen hun bespotten en gehate liederen.

Diezelfde maand brak de slag om Engeland los.

Massale luchtaanvallen werden diezelfde week van 4 Sept. uitgevoerd. Dagelijks kwamen drommen grijze bommenwerpers over richting West. De nog verschijnende dagbladpers maakte melding van grote schade toegebracht aan havens en vliegvelden in Engeland.

En ook de Engelse radio wond er geen doekjes om, de toestand was zeer ernstig en Churchill verklaarde dat de invasie was te verwachten. Toch was het voor de moffen geen zacht eitje want de verliezen waren groot, ze stegen soms tot een verlies van 120 bommenwerpers tot 150 en eenmaal zelfs tot 189 bommenwerpers.

De invasievloot bleef liggen in de Nederlandse en Belgische havens. De aanvallen overdag namen af en veranderden in nachtaanvallen, en dan voornamelijk op de steden Londen, Manchester, Burgmingham, Coventry. De spitfires, hunters (de jachtvliegtuigen). hadden de "Slag om Engeland

gewonnen. De verwoestingen waren enorm, maar, "Londen was taking it" en Churchill zeide: "even if all the homes of the country be levelled, then we shall still be found standing together to build them up again after the fighting is over".

Met angst en beven vroegen de mensen in de bezette gebieden zich af zouden de Britten dit verdragen?

Nooit hebben zovelen zoveel te danken gehad aan zowenigen. De berichten van de fronten bleven somber, Afrika, Creta, Griekenland, de Balkan.

In bezet Nederland werden de politieke partijen verboden en met meer dan 20 personen mocht men niet vergaderen zonder toestemming.

Controle door de N.S.B. was algemeen en zij hadden altijd de Sicherheits-dienst achter zich.

Daartegen hadden de N.S.B. alle vrijheid en medewerking. Zij hielden hun z.g. hagepreken en marcheerden door de stad in hun gehate kledij.

In Vlissingen betekende zij niets, het was slechts een handje vol "miskende geniën", dat door de bezetter werd bevoorrecht en beschermd en naar ik geloof ook geminacht.

Ze waren in Vlissingen niet in tel en eenzaam; wilden zij in aantal enigzins gezien worden dan kwamen de groepen uit Middelburg en Goes er aan te pas.

Ze waren en gedroegen zich zielig en belachelijk.

De Burgemeester van Woelderren was al zeer spoedig verdwenen als ongewenst, en ondergedoken.

Februari 1941 was er in Amsterdam de beruchte staking die ook elders in de lande enige echo vond, niet in Vlissingen. Wel werden enige pamfletten verspreid met een opwekking tot staken maar het had geen weerklank en een verspreider werd gepakt en weg gevoerd. Er werd een N.S.B. Burgemeester benoemd, Callenfels, wethouder Edelman nam ontslag 1941.

Zondag 22 Juni: Hitler valt Rusland aan. Het monsterverbond Hitler-Stalin is geschonden.

De pers, de radio alles roept de "Christen volken" op te strijden tegen de bolsjewieken.

Te wapen, te wapen, alle Christen volken!

Duitsland heeft het zwaard getrokken ter verdediging van het Cristendom. Germaanse broeders strijdt met ons tegen de macht der hel!

Mussert roept uit, wij bezweren ons volk te kiezen voor in zijn roeping voor geheel Europa of voor Stalin in zijn roeping voor de hel

Deze en meer brallende leuzen verschenen op muren en schuttingen. De Paus zal spreken voor de radio. In Duitsland en alle bezette gebieden moeten maatregelen genomen worden om deze rede te beluisteren

De Paus de grote kampvechter tegen het Communisme, zal, naar Hitler verwacht de gelovigen opwekken tot deze kruistocht en "heilige oorlog"

De Paus gewaagt niet met één woord van Hitlers nieuwe oorlog. Hij begrijpt er niets van, de reacties zijn heel anders.

Nieuwe hoop komt in aller harten, dat Rusland nu zal strijden aan de zijde der Geallieerden.

De successen der Duitse legers zijn groot de eerste maanden en de verliezen der Russen zijn enorm, zowel aan manschappen als aan materiaal.

Leningrad houdt stand en blijft belegerd voor een tijd van bijna 3 jaar.

Generaal von Bock dringt op tot bij Moskou, maar de Russische winter komt te hulp en verstijft alle Duitse activiteit.

Een goede adempauze voor de Russen en zij weten zich te herstellen. Moskou blijft in handen van de Russen maar de Duitsers zwenken naar het Z.O. de Kaukasus (olie is zo hevig begeerd) en Stalingrad om de Wolga te beheersen.

Stalingrad valt. De winter valt opnieuw in en Stalingrad wordt een graf voor honderdduizende Duitsers, de Russen heroveren Stalingrad.

Er waren slechts weinig Joden in Vlissingen wij herinneren de namen van de families Hiegenlich, Pereboom en van Zanten, Cracau. Mei 1941 kregen deze mensen het bevel, alleen hoognodige van kleren mocht worden meegenomen, zich op een plaats te melden en werden onder bewaking en geleide naar het station gebracht. Alles geschiedde zeer onopvallend en dit wegvoeren werd feitelijk pas bekend toen allen uit Vlissingen weg waren en hun huizen werden verzegeld.

Mocht er bij sommigen in Vlissingen nog twijfel bestaan omtrent de mentaliteit der bezetter, dit feit schiep een wantrouwen, haat en machteloze woede.

Dec. 1941, de aanval van Japan op Pearl Harbour, bracht nieuwe hoop in de harten.

Amerika in oorlog aan onze zijde.

De distributie van levensmiddelen lijfgoederen en reeds lang ingevoerd, echter was van honger en gebrek nog geen sprake De burgerij onderling ruilden bonnen en konden de eerste tijd de ongemakken der distributie grotendeels opvangen van honger of gebrek

was geen sprake, doch naargelang de oorlog duurde werden de rantsoenen en de toewijzingen minder.

De pers en de radio deden hun best de bevolking duidelijk te maken dat ariërs dat overhebben en beloofden overvloed éénmaal als het Groot-Germaanse Rijk zou zijn gevestigd.

Maar de mensen vonden het helemaal "hun" oorlog niet en verlangden niet naar het grote Rijk van Adolf.

Integendeel spandoeken verschenen overal, en leuzen op muren en schuttingen: b.v. "Duitsland wint voor Europa op alle fronten. In Rotterdam werd er onder geschreven: "Doe voor mij vooral geen moeite".

Zulke ogenschijnlijk onbenullige gevallen leken onvruchtbaar maar spraken boekdelen en deed goed werk.

Reeds in de loop van 1941 was het bevel gekomen: alle radiotoestellen moesten worden ingeleverd.

Koper moest worden ingeleverd, zomede alle koperen apparatuur dat niet strikt nodig was, carillons werden geroofd en omgesmolten in Duitsland.

De Nederlandse militairen bij de capitulatie krijgsgevangen gemaakt en daarna spoedig weer in vrijheid gesteld moesten zich weer melden; waarschijnlijk omdat hier en daar over 't land sabotagedaden voorkwamen.

Gijzelaars werden naar kampen gebracht te Schoorl in Noord-Holland en St. Michels-Gestel in Noord-Brabant.

Te Vlissingen waren dat :Notaris Verhage, Ds. Hartjes en de voorz. der Anti. Rev. Partij te Vlissingen de Heer Rigteringen.

Zoals reeds eerder gemeld was Burgemeester van Woelderens verdacht van "hulp bieden aan de vijand" reeds zeer kort na de capitulatie weggevoerd naar de gevangenis te Scheveningen. Echter weer vrijgelaten en ondergedoken op Noord-Beveland ergens.

Grote en kleine bedrijven kregen opdracht namen van arbeidskrachten die enigszins gemist konden worden op te geven aan de arbeidsbureaux. Niemand was meer zeker van zijn vrijheid.

De "Arbeitseinsatz" ging draaien.

Meer en meer ontstaat bij het volk een geprikkelde stemming en een drang om er iets tegen te doen n.l. tegen deze dwingelandij. Het klimaat voor verzet werd al gunstiger en voor degenen die geen gehoor wensten te geven aan de dwang om naar Duitsland te gaan werken, kreeg het woord "onderduiken" praktische betekenis. Sommigen meldden zich, we kunnen wel zeggen de meesten, want er was geen organisatie, anderen zochten een goed heenkomen bij familie of kennissen elders, waar niemand ze kennen.

Hulp moest geboden worden.

Wij begonnen op eigen houtje deze en gene te helpen aan een adres op 't platteland.

Er werd geholpen individueel en moeilijk. Sommigen die om hulp vroegen hadden een gezin en moesten worden gesteund, bovendien waren de tegenmaatregelen lang niet mis. o.a. het inhouden van bonkaarten van hen die zich niet hadden gemeld.

Organisatie was geboden, maar hoe?

De plotselinge huiszoekingen door politie, soms door NSB'ers joegen de mensen de schrik op 't lijf.

We moesten leren zwijgen N.S.B ers waren overal en gaven hun ogen de kost, en wilden zich verdienstelijk maken tegenover de bezetter. O, verachtelijk werk, van wie hadden ze dat geleerd, misschien van Himmler of Göbbels, verminkt en verwrongen van geest. De pers die nog was blijven draaien was rot en waren in dienst van de bezetters, de berichten de voorlichting was tendentieus en hier moest iets tegen gebeuren. Slechts enkelen hadden nog een radiotoestel en werden opgekikkerd af en toe door Radio-Oranje, zwaar gestoord door de moffen, maar te beluisteren.

Doch het was zo nodig om de berichten van Radio-Oranje door te geven om de verslagen geesten op te wekken, op te beuren en aan de goede kant te houden. Gezwollen propaganda, leugenachtige berichten tendentiëuze voorlichting moest en zou worden ontzenuwd.

De humor bleef, was bitter en vol ironie. In Vlissingen was een straatmuzikant Willem Kein, die puurde uit de verboden uitzendingen wijsjes en woorden die daarin werden gegeven en componeerde ze zelf opnieuw.

Hij speelde ze lustig op straat tot groot vermaak van het publiek, en zelfs tot vermaak van soldaten die wel het wijsje kenden maar niet vermoedden uit welke bron het kwam en waar het op sloeg.

Ook deze straatmuzikant verdween van de straat dank zij de aartsverklikkers.

Er kwam uitkomst. De directeur van het arbeidsbureau J.C. Corver moest onderduiken en ging een zolderkamer op ergens in de Scheldestraat.

Hij zou veel werk krijgen maar wist dat nog niet.

Na enige tijd werd de heer Corver een radiotoestel gegeven en hij luisterde, puurde en rangschikte de gegevens op een kladje.

Dit kladje werd tweemaal per week gestencild, en verspreid.

Zoals reeds gemeld hadden wij op eigen houtje enige onderduikers aan een adres geholpen. De een heette Eijkelenboom. en de andere Gijzels. Gijzels kon goed typen en wij gaven hem een schrijfmachine, stencils en een cyclotype.

Zo werden de kladjes vermenigvuldigd. Als onze krantjes klaar waren haalden wij ze op in een melkbusje en ze gingen met de taptemelk de stad in. Taptemelk en Taptekrantjes.

De krantjes werden gemaakt bij Kip, Badhuisstraat 91 een goed pension. Als melkboer kenden wij onze klanten van haver tot gort.

Zeer melkklanten gaven gelegenheid tot het herbergen van opgejaagden. De lezers van ons nieuwsblaadje waardeerden deze nieuwsgaring en verspreiding dermate dat zij ongevraagd geld gaven. Sommigen gingen ertoe over een vrijwillige vaste bijdrage te geven. Financieel gaf dit ons een basis waarop wij konden steunen en konden voldoen aan de behoeften der gezinnen der onderduikers en de kosten van pension aan degenen die dit vroegen.

Meer dan eens is het voorgekomen dat onderduikers hun vrouw hebben leren kennen in de gezinnen waarin zij waren ondergebracht.

Eijkelenboom (bovengenoemd) verloofde zich met een dochter van Kip en trouwde na de bevrijding met haar.

Eenmaal is het voorgekomen dat een vluchteling trouwde met een Vlissings meisje in het R.K. militair tehuis in de

Hellebardierstraat. Theo Andriessen van Bureau bevolking trad op als ambtenaar v/d burgerlijke stand. Wijzelf en een andere vluchteling fungeerden als getuigen.

Theo Andriessen was zo gewillig in het verstrekken van z:g.stamkaarten dat wij het nodig vonden te vragen of hij dit wel verantwoord kon. Administratief moest hij het op het bevolkingsboekhouding verantwoorden. Een weldaad was dat het Centraal Bevolkingsbureau in den Haag met z'n registers enige brandbommen kreeg en alle eventuele controle en vergelijkingen niet meer mogelijk was. Theo kreeg nog meer soulaas voor zijn hulp dus. Op de verkregen stamkaarten (van reeds overledenen en zeevarenden) konden wij distributiebescheiden krijgen voor de onderduikers. Over het algemeen was de geest van de bevolking in Vlissingen prima en de stad was nog net niet te groot.

Iedereen kende iedereen en de minder betrouwbaren werden vanzelf gezeefd.

Het radio-oranje krantje gaf af en toe een extra editie. De raid op Dieppe door de Commando's St. Nazeire door de Commando's, Cicilië enz.

Zij waren de spitsafbijters voor de "bruggehoofden".

Elke uitzending van radio-oranje begon altijd met de eerste strophe van de vijfde Symphonie v. Beethoven, Deze strophe kwam overeen met het morseteken van de letter V. van Victorie, ...-,...-.

Het aantal jonge mensen dat niet wilden werken voor de bezetter nam dagelijks toe.

1e. omdat de oorlogskansen aan het keren waren en

2e. omdat degenen die zich aanvankelijk hadden gemeld en eenmaal naar Duitsland waren geweest niet meer terug wilden.

Het aantal steeg maar het gevaar steeg evenredig. Want mensen die niet terug keerden na hun verlof, werden naarstig gezocht en de familie waar een tewerkgestelde toe behoorde kreeg huiszoeking op huiszoeking en verhoor op verhoor.

Hoe een verhoor van de moffen was, behoef ik U niet te vertellen.

Het "weg werken" der onderduikers werd gevaarlijk en ging gepaard met wachtwoorden en de werkelijke namen der helpers werden nooit genoemd. De familie kreeg ook niet het adres waar hun familielid heen ging. Wij hadden zelf een onderduiker in huis afkomstig uit Veere. Deze man (Frans de Muynck) kreeg tot taak alle administratie te voeren over de ontvangsten en uitgaven, de distributiebescheiden, stamkaarten en inlegvellen. Het was absoluut nodig overal bij overheidsinstanties vertrouwensmensen te hebben. Zeer nodig was dit bij het distributiebureau. In dit geval noem ik voor de distributie de namen Kempe, Borije, v. Leuwen, Zuidhoorn. Soms wisten zij en soms vermoeden zij fraude als men met een bos stamkaarten of valse inlegvellen kwam om bonkaarten. Er werd niets gevraagd, er werd gehandeld. Zo was het op bureau bevolking Lokker en Andriessen, voor de Kon. Mij. de Schelde Niemeijer en Blanken; bij de politie Nahuijs, Strijland, v.Holst, Jansen, Weigergans en Way, in Bethesda zuster Visser, Kuiper en Blok; op het postkantoor Hamel en Frans Jobse en zijn broer Kees Jobse, op de gasfabriek baas Bos. Bij de P.Z.E.M. Ir. Linze, bij de Waterleiding v.d.Peijl.

Al met al groeide het werk ons over het hoofd en hadden wij dringend behoefte aan raad en meer landelijk contact. Wij leerden op onze sluipwegen kennen een Vlissingse jongeman student in de Rechten Jan van Alten.

Deze man bracht ons in contact met de mensen van "Trouw"

Trouw werd ergens in Holland gedrukt en per trein clandestien vervoerd tot Kruiningen. Vanuit Kruiningen werd het over de provincie verspreid en men zocht voor Vlissingen een centrale man en daar werden wij voor aangezocht. Trouw was journalistiek verantwoord en was een goede tegenhanger voor de nog bestaande smadelijke pers. Ons eigen radio-oranje krantje bleef doorgaan en zonder abonnementsgeld verhoging kregen de klanten er "Trouw" bij éénmaal per week. Door "Anton" kwamen de kranten naar Zeeland en "Cor Zeeland" verdeelde ze per rayon. Na een jaar liep dit mis.

De S.D. in Holland sloeg toe en daar vielen slachtoffers. De aanvoer naar Zeeland van "Trouw" viel uit.

Er werd beraadslaagd en de drukkerij van Jaques de Smit in Oost-Souburg was bereid zelf Trouw te drukken.

Door dat er langer hoe meer clandestiene blaadjes verschenen en ook pamfletten, werden vooral de drukkerijen scherp in 't oog gehouden en de snelpers waarover Jac. De Smit beschikte was door de Duitsers onklaar gemaakt doordat ze boze vermoedens hadden. Er was nl. een befaamde brochure verschenen en gedrukt onder de naam "Boisot".

De vermoedens en verdenking was terecht want deze brochure was in die drukkerij ter perse geweest. Maar de Duitsers hebben het nooit kunnen bewijzen, maar namen een krukas uit de machine. Later zorgde onze vertrouwens man op de K.M. de Schelde dat er een nieuwe krukas kwam. Tweemaal is "Trouw" op Souburg gedrukt in een oplage van 13500 exemplaren.

Deze oplage werd verdeeld over Zeeland, Brabant en Limburg. Brabant (Breda) en Brabant (Eindhoven).

Een hoofdverspreider van "Trouw" werd te Kapelle-Biezelinge gearresteerd en verscheidene exemplaren werden in beslag genomen met name enige honderden exemplaren die bestemd waren voor Zeeuws-Vlaanderen. De top verspreider voor Zeeland een zekere "Kees" moest Zeeland verlaten maar is later toch in Bergen op Zoom gearresteerd. doordat hij werd verraden door "Rijn" die gevangen was genomen door de S.D. maar vrijgelaten was en werd geëxploiteerd. "Kees" is gefussileerd.

De aanvoer uit Holland heeft geduurd over 1942 en 1943.

Tweemaal is "Trouw" verschenen en gedrukt in Oost-Souburg in 1944 bij Jaq. de Smit. De meeste, ik mag wel zeggen alle medewerkers hadden schuilnamen.

Ik zelf ken deze mensen niet anders als Simon, Bram, Cor, Berend, Kees en Jan. Dit was noodzakelijk want bij een arrestatie en scherp verhoor was het beter niets van namen te weten of adressen te kennen.

Tegelijk met mijn kennis maken met de mensen van "Trouw" was er via dezelfde mensen contact met de landelijke organisatie voor onderduikers, kortweg genoemd de L.O. Door onze kennismaking met de L.O. werd het mij duidelijk dat het werk wat wij in Vlissingen lokaal deden op dezelfde manier al landelijk geschiedde n.l. lectuur

verspreiden waardoor men geld ontving en in de gelegenheid was ondersteuning te bieden.

Het voordeel van het contact was de morele steun en de verruiming voor adressen voor opgejaagden; want er waren wel eens klanten die verder weg gewerkt moesten worden als Vlissingen en zelfs uit Zeeland weg. Zo hebben wij lange tijd als klant gehad de secretaris van Koudekerke, Mr. Verschuren, deze was bij de tandarts dokter Herstein.

Deze man moest verderop, was hier in de omgeving te goed bekend en te gezocht. Het plaatsen van onderduikers op 't platteland stuitte in Zeeland en inzonderheid op Walcheren vaak op terughoudendheid van de boeren bevolking "Je weet nooit wien je in je nuus kriegt". Al moet er worden bij vermeld dat de overmate dichte bezetting ook een rol speelde.

Er was op Walcheren een grote militaire macht, het was als het ware één grote vesting. Er werd improvisatorisch gewerkt. Oom Arie werkte klanten weg via Bertus naar Z. Vlaanderen en Brabant, Simon (Ds. de Kluis) te Serooskerke werkte samen met Oom Peter (Maljers) te Middelburg en Simon (S. Willemse) te Utrecht. Zuid-Beveland werkte op eigen houtje en Zeeuws-Vlaanderen ook. De toestand was te onoverzichtelijk en de leidende figuren kwamen in vergadering bijeen te Goes en later te Middelburg in het huis van Oom Peter te Middelburg.

We zouden deze vergadering de provinciale kunnen noemen van de L.O. Simon werd voorzitter en Oom Peter secretaris-penningmeester. Er kwam orde op zaken.

Zeeland werd verdeeld in districten en onderverdeeld in kringen. Leider van district Walcheren werd Simon (Ds. de Kluis), Zuid-Beveland: de Roo, en later de Lange.

De voorz. der provinciale bezocht geregeld de interprovinciale vergadering van het Zuiden. (Zeeland, Brabant en Limburg) en enkele malen de topvergadering, doch er was behoefte aan iemand die zijn ganse tijd en zich helemaal kon instellen tot het geven van leiding en het onderhouden der contacten.

Het aantal gezochten werd zo groot en de behoefte aan een beetje bewegingsvrijheid maakte het noodzakelijk om landelijk adressen en klanten uit te wisselen.

Op de provinciale en topvergadering werden namen van klanten en adressen uitgewisseld, valse papieren uitgereikt, diverse nagemaakte stempels, nagemaakte handtekeningen verschaft enz. Onderduikers uit Zeeland gingen naar Brabant, Limburg, Utrecht Noordoostpolder en Friesland, en wij ontvingen klanten weer uit die streken.

Het voordeel was meer bewegingsvrijheid voor de onderduikers en werkgelegenheid, maar het reizen per trein was gevaarlijk vanwege de veelvuldige controle door de S.D. in de treinen•

Gevaarlijk voor gecontroleerde als hij werd gesignaleerd en voor de verzorgers als hij tot spreken werd gedwongen.

Vandaar dat gewerkt werd door de verzorgers onder schuilnamen en valse persoonsbewijzen.

Oom Arie (Lokker) moest op een gegeven moment verdwijnen zodat wij werden aangesteld om de vergaderingen te bezoeken.

Deze vergaderingen werden op afwisselende plaatsen gehouden. Wij herinneren ons eenmaal in Breda in een hoekhuis schuin tegenover het station en eenmaal te Tilburg in de Hogere Handelsschool. En verder te Middelburg het huis van Oom Peter aan de Noordsingel. De controle in de treinen werd te scherp op de duur en meer en meer moest binnen de provincie worden gezocht naar adressen en terwille van de betrokkene zo nuttig mogelijk. Van iedere klant werd opgegeven beroep, godsdienst, leeftijd en naam.

De organisatie zorgde voor aanvulling van bonkaarten en distributiebescheiden.

Toch was er stagnatie in de voorziening van bonkaarten en van de topvergadering kwam de klacht dat in plaatsen waar de bezetting op de distributiebureaux overwegend fout was moeilijk aan bonkaarten was te komen.

Zodat op een vergadering in Middelburg door Simon Willemse het initiatief werd genomen het distributiekantoor op St. Laurens te plunderen.

Het moest gebeuren des avonds na zes uur en vóór half zeven. Gedurende enige weken werd van dit bureau nauwkeurig de gang van zaken nagegaan; dit geschiedde door een dappere koerierster, Irene Dorenbosch (bibliothecalesse) openbare leeszaal te Vlissingen. De kassier (Cornelisse) werd in de arm genomen en zou meewerken. Op een donkere avond in December 1943 gebeurde het. Prompt om zes uur stopte een auto voor het kantoor en vier gemaskerde mannen sprongen met de revolver in de hand het kantoor binnen. De kassier werd gebonden en een prop in de mond geduwd en in de kolenkist gestopt. De werkvrouw werd op een stoel gezet en aan de stoel gebonden. De kluis stond open want de kassier was bezig alles op te bergen. In 10 minuten was alles in de koffers en in de auto (een oude D.K.W.) geladen en naar Vlissingen vervoerd.

De overvallers waren per fiets bij het distributiekantoor aangekomen en verdwenen weer per fiets. Na enige minuten zou de bewaking arriveren want vanaf ongeveer 6.15 uur n.m. tot 8 uur n.m. werd het bureau bewaakt door mareschaussé's.

Om 8 uur was het z.g. spertijd en dan mocht zich niemand op straat vertonen zodat bewaking niet meer nodig was.

Juist in verband met spertijd moest alles zo spoedig mogelijk worden vervoerd en opgeborgen volgens plan te Vlissingen, waar de auto werd opgewacht door twee mannen n.l. Frans de Muynck en W. Poppe en gebracht naar Scheldestr.70.

Deze twee mannen waren op de fiets en de buit was 4 zware koffers zodat het onmogelijk was deze tegelijk op de fiets te vervoeren. De plaats van ontmoeting was hoek Aagjedekenstr. Koningsweg bij de timmerfabriek van de K.. de Schelde.

Twee koffers werden achtergelaten aan de kanaaldijk (Koningsweg) in het lange gras, en dadelijk na het verzorgen van de eerste twee koffers werd opnieuw een reis ondernomen voor de andere twee koffers.

Zoals reeds gemeld het was tegen het einde van de maand December 1943, zeer koud, winderig en aardedonker 's avonds tussen 7 en 8 uur. We waren beiden zeer zenuwachtig en tot overmaat van smart werd het auto-tje geparkeerd op de rails van de tram naar Middelburg en

juist op het moment dat een totaal verduisterd tramstel kwam aanzetten.

Met man en macht hebben we toen de auto van de rails geduwd omdat zij niet zo gauw wilde starten, en liepen gelukkig juist op tijd een botsing mis en waarschijnlijk teveel belangstelling. De auto werd bestuurd door de man die in Middelburg de benzinetoewijzingen had te verzorgen.

Deze kranige vent had ook het auto-tje voor de dag getoverd en beschikbaar gesteld. Een auto (voor personen).in die tijd op de weg was zeldzaam en als er controle zou komen voor de vergunning om te rijden dan kon deze man zijn zelfgemaakte vergunning tonen, niettemin was het risico ook voor deze man zeer groot. Om deze reden was het ook nodig de geroofde bonkaarten in de koffers over te laden op de fietsen te Vlissingen.

Het was te gevaarlijk om met de auto Vlissingen binnen te rijden op dit uur omdat er veel Duitse patrouilles liepen en een auto een geliefd object voor onderzoek was.

De mannen die de overval gepleegd hebben waren Simon Willemse Jan v. Alten, Bertus Fraanje en Berend van Altena.

Bij het inladen der koffers is er een open gegaan en tientallen bonkaarten waaiden in het struikgewas. Bertus vond nog tijd om de meeste van die bonkaarten te verzamelen en kwam met uitpuilende jas- en broekzakken te Vlissingen op z'n fiets.

De koffers werden in de Scheldestr. 70 op een bakfiets geladen, een zeil erover en naar een adres gebracht volgens afspraak.

Mijn teleurstelling was zeer groot toen men de belofte om de buit in ontvangst te nemen niet werd nagekomen, men weigerde.

Dit had ernstige gevolgen kunnen hebben.

Het was bijna spertijd en de buit moest van de straat weg, temeer omdat er op de straat vooral 's-avonds druk werd gepatrouilleerd. Even een korte tijd liet ik de bakfiets staan langs de stoep en ging het donkere Betje Wolffplein op.

Daar was meestal wel een politieagent, het was de vraag, was het een goeie of een kwaje.

Het was een goeie en wij zeiden tegen hem: "hoe U er over denkt weten wij niet maar ik sta hier met de buit van St.Laurens".

Hij antwoordde: Wat wil je dan? Wij zeiden: "arresteer mij als zwarthandelaar en breng mij naar de koster van de St. Jacobskerk v. Sabben".

Zo gebeurde en onderweg vertelde de agent van politie mij dat de overval te St. Laurens reeds was gemeld en orders gegeven waren om scherp op te letten.

Geen patrouille hield ons aan want de politie gaf geleide. v. Sabben hielp natuurlijk en de buit ging die nacht in de kerk. De volgende dag hebben we de koffers vervoerd naar een klein pakhuis in het schoolstraatje.

Er waren veel bonkaarten bij voor de eerstvolgende periode, en vele waren er die direct in omloop moesten worden gebracht. Het overgrote deel was bestemd voor andere provincies.

De onderduikers op Walcheren en Zeeland waren voorlopig voorzien. Doch reeds eerder hebben wij gemeld dat er streken waren in 't land waar de voorziening haperde en deze konden wij nu helpen. De buit

werd meegegeven aan een vrachtauto van de firma Maljers die met leeg goed, verpakt in een eierkist was onze schat, naar Noord-Brabant ging.

Enige maanden later heeft een overval plaats gehad op het bureau te Kloosterzande. Nu had Bertus de leiding, wij waren daar niet bij betrokken.

Toch zijn er fouten gemaakt te St. Laurens, want bij het onderzoek wat volgde viel al gauw de verdenking op Simon Willemse. Hij werd zeer ijverig gezocht en zijn signalement werd doorgegeven. Ook Irene Dorenbosch was gesignaleerd en zij is ondergedoken, (na twee nachten bij ons te hebben doorgebracht) te Eindhoven.

Op het onderduikadres is zij overleden aan diphtheritis. Simon Willemse werd enige weken later bij een routineonderzoek in de trein gepakt.

Hij was in Utrecht en ging door met z'n ondergronds werk, had een vals persoonsbewijs en z'n haar was zwart geverfd, terwijl hijzelf van nature licht blond was.

Hij verzuimde teveel, regelmatig zijn haar opnieuw te verven, zodat bij controle in de trein een S.D.er in de gaten kreeg dat het haar geverfd was.

Hij werd gearresteerd en zijn ware naam was gauw genoeg bekend. Wij waren allen zeer bang dat Simon zou doorslaan maar dat is niet geschied; doch wie gaf ons in die dagen de zekerheid dat dit niet nog zou geschieden? Er was maar één manier. De L.O. wist waar hij gevangen zat en wist door omkopen van een Duitser het dossier te verdonkeremanen, en Simon werd gevraagd door een spiekbriefje zijn geheugen te verliezen. Hij is geslept van gevangenis tot gevangenis en is nooit veroordeeld.

Simon Willemse was werkzaam geweest op het bureau te St. Laurens en waarschijnlijk is men gaan zoeken naar personeel dat eens in dienst was geweest, bovendien was Simon terwijl hij in betrekking was op het bureau aangewezen om naar Duitsland te gaan werken, en had zich nooit gemeld, zodoende werd hij toch al gezocht.

Behalve Irene Dorenbosch die indirect slachtoffer is geworden van het verzet, en Simon Willemse die totaal verzwakt omstreeks Juni 1945 is teruggekeerd uit een Duitse gevangenis, zijn er door St. Laurens geen slachtoffers gevallen.

Het werk ging door, of je wilde of niet het moest gebeuren. Reeds lang tekenden de posities aan de fronten een enorme kering der oorlogskansen.

Cicilië, Italië, Yougoslavië, Griekenland, Rusland overal brokkelde het overwicht der Duitsers af. Waarschijnlijk juist daarom werd hun houding al meer en meer harder tegen over de bezette gebieden.

Sabotage en verzetsdaden waren aan de orde van de dag.

Het aantal vluchtelingen nam toe en wij telden begin 1944 alleen te Vlissingen 153 onderduikers. Op een gegeven moment waren onze financiën uitgeput en wij schreven enige brieven aan vertrouwensmensen van verschillende instanties zoals de politie, het stadhuis, postkantoor, distributiebureau, K.M. de Schelde, waterleiding, P.Z.E.M. en gasfabriek en binnen 24 uur hadden wij f. 3700,-- in kas.

Dit gaf ons een financiële steun, maar nog meer werden wij er moreel door opgekikkerd. Er bestond een Nat. Steunfonds maar nooit heeft Zeeland een beroep moeten doen op steun van het Nat. Steunfonds, voor alles hebben we ons altijd zelf kunnen bedruipen.

Hulde aan de bevolking. Het huis van oom Peter was een waar ondergronds kantoor. Simon en oom Peter waren de spil der Landelijke Organisatie in Zeeland.

Er werden in Zeeland 1400 tot 1500 onderduikers herbergzaamheid verleend, vrijstellingen voor spitten, allerlei ausweisen vrijstellingen voor evacuatie, persoonsbewijzen, alles voorzien van stempels en handtekeningen niet van echte te onderscheiden werden uitgereikt aan wie dit nodig hadden.

Het kon haast niet anders of het moest een keer spaak lopen. Eenmaal gebeurde het dat het arbeidsbureau huis aan huis een kaart stuurde waarop de gezinssamenstelling moest worden gemeld.

Man, vrouw, kinderen leeftijden, beroep enz. Dit was natuurlijk een voorbode van het uitkammen, voor werken in Duitsland. Sommigen die een onderduiker hadden in huis werden ongerust en wij beraadslaagden wat hiertegen te doen. Wij hebben toen duizenden van diezelfde kaarten laten nadrukken bij v.d. Hoeven & Knuyt in de Noordstraat en deze verdeeld onder de onderduikers met de opdracht: deze kaarten in te vullen met fantasienamen, van straten, personen, leeftijden enz. Het arbeidsbureau kreeg vijfmaal meer kaarten terug als ze had verzonden.

Wij geloven dat dit de enige keer is geweest dat we medewerking hebben verleend.

Begin 1944 kreeg Jan van Alten meer werk opgedragen van militaire aard. Hij werd opgenomen in de Albrechtgroep die belast was met het opnemen van militaire gegevens en het doorgeven daarvan, het contact werd niet verbroken maar door het zeer gevaarlijke werk van Jan werd hij volkomen "Jan de Zwijger". Later heb ik dit alles beter begrepen.

Algemeen steeg de spanning, en niet het minst bij de leiders. Doordat het zolang duurde werd ook de spanning bij vele onderduikers ondragelijk en moest weleens worden verhuisd omdat er moeilijkheden kwamen in de gezinnen. Gelukkig zijn er nooit brokken gemaakt, wonder boven wonder Frans de Munck kreeg dikwijls opdrachten om distributiebescheiden of geld te bezorgen en was voorzien van valse papieren, en bleef eenmaal veel te lang weg en zeer ongerust vroegen wij ons af waar hij bleef.

Tegen de avond kwam hij eindelijk thuis en vertelde dat hij te Koudekerke was gepakt en verhoord, zijn papieren werden onderzocht en ofschoon zij vals waren werden zij in orde bevonden, een bewijs dat de vervalsing prima was. Het was wel een waarschuwing want de Duitsers controleerden alle mannen die overdag bij de weg waren, omdat alles en iedereen moest worden ingezet voor de oorlog en uitzonderingen waren sporadis.

Zo vol spanning en wachten ging de eerste helft van 1944 om en het luchtalarm vermenigvuldigde.

Volgens de gegevens der Vlissingse brandweer is er te Vlissingen 800 maal luchtalarm gegeven en 80 maal was Vlissingen doelpunt. En dit nam toe naarmate de invasie naderde.

Tot eindelijk 6 Juni 1944 D.day aanbrak. Wat een vreugde wat een opluchting, wat een spanning. De verschijning van ons krantje werd opgevoerd.

De z.g. Rommel-actie werd ingezet n.l. het graven van verdedigingswerken en het planten van dikke lange palen om het land van eventuele zweefvliegtuigen te verhinderen.

Wij lieten pamfletten drukken en verspreidden die om op te wekken tot lijdelijk verzet en hinderen der werkzaamheden. Kinderen van 14 jaar en vrouwen werden door patrouilles uit de huizen opgetrommeld en samengedreven en gezamenlijk aan 't werk gezet.

Het houtgewas in de omgeving van de watertoren, Parklaan, Julianalaan werd verwijderd zo ook de Bakkersdorplaan, Nollebos, Zandweg, Vrijdomweg alles werd zoveel mogelijk vlak en kaal gemaakt, waarschijnlijk om eventueel te landen parachutisten zo weinig mogelijk schuilplaats te bieden en schootsvelden vrij te maken.

De vrouwen moesten dat gehakte kreupelhout weg slepen en op grote hopen gooien waarna de brand er werd ingestoken. Op een keer meende de N.S.B. Burgemeester P.Callenfels, hij was zo tuk op populariteit, de vrouwen te moeten toespreken en ging, terwijl een aantal vrouwen net werd aangevoerd, op de derde trede van de leeuwentrap staan om troostwoorden en bemoedigende woorden te laten horen.

Nooit is een burgemeester zo kostelijk in 't zonnetje of in z'n hemd gezet en droop af als een nat hondje.

Hoe kon het anders gedachtig aan het spreekwoord "één vrouw is duizend mannen te erg".

Wat een mensenkennis scheen die burgemeester te hebben. Natuurlijk kreeg deze burgemeester vanaf de eerste dag af dat hij in functie was in de volksmond een naam, Piet surrogaat".

Intussen werden de bezetters feller en feller en het mag een wonder genoemd worden dat er geen onderduikers zijn gepakt bij de talloze huiszoekingen; dit is mede te danken aan de contact mannen die wij bij de politie hadden en altijd waarschuwden als er iets op til was. De spanningen die we soms doormaakten werden haast te erg.

6 Juni 1944 D.-Day. Wat een vreugde hoop en verwachting. Het was aan alle mensen het gezicht af te lezen, algemene opluchting.

Koortsachtig werkten de Duitsers aan tankvallen, camouflage der geschutsbunkers, munitiebergplaatsen, aanleggen van mijnevelden, lange slanke dennestammen werden bij honderden en honderden aangevoerd en diep in de grond geplaatst op 't platteland. Dwars over de Zeilmarkt, Wilhelminastraat ingang Nieuwstraat, Stenenbeer, Coosje Buskenstr. (top- zijde) werd een dikke betonnen muur gestort van twee en een halve meter hoog, bovenzijde clipsvormig, met een doorgang voor slechts 1 man tegelijk, alle huizen op de boulevard werden totaal ramen en deuren dichtgemetseld behalve enige schietgaten nadat ze reeds lang ontruimd waren door de bewoners.

De glooiing van dijken, boulevards en de stranden werden beplant met z.g asperges, enige meters lange spoorstaven, met mijnen in de top, en met drieën pyramidevormig diep in de glooiing geplant, met hoogwater juist onder water en niet te zien.

Rollen prikkeldraad manshoogte en allerlei ondoordringbaar oorlogstuig moesten een landing voorkomen.

Het "Eiland", Slijkhaven, Oranjedijk en de Boulevards waren bezet door zeer fanatieke Duitse gevechts eenheden. De kust was een lang gerekte vesting van staal en beton. Sommige zware bunkers op boulevard de Ruyter en boulevard Bankert stonden met elkaar in verbinding door een tunnel in 't verlengde van de boulevard. In de rug werden zij gedekt door de dichtgemetselde huizen die door de Duitsers werden gebruikt als onderkomens.

Een week na D.-day vervoegde zich een man bij mij die ik nu ken als Cor Antheunissen en droeg mij op namens de Districts commandant Felz gewapende verzetsgroep te vormen. Ik moet eerlijk zeggen dat ik de opdracht F. Jkhr. A.F.C. de Casembroot gaarne aanvaardde, maar wel met enige schroom.

Tegelijk met de opdracht kwamen de problemen. Waar vandaan zouden onze bondgenoten komen? uit de lucht, over 't water of van de landzijde, In de eerste plaats overlegde ik met Jan van Alten en overwogen wij welke vitale punten moesten worden beschermd. Dit waren de P.Z.E.M., de gasfabriek, waterleiding, postkantoor en telefoonkantoor, keersluisbrug, de brug bij de watertoren, K.M. de Schelde.

Er moesten 8 groepsleiders worden gekozen. Dit werden B. Jansen, agent van politie, J. Blankenburgh, kruidenier, J.J. Langstraat gepens. serg. v.d. mariniers, G. Rol, potier v.d Schelde, J.A. Lous, gep. serg. Konstabel, P.J. Cambier, meubelmaker, A.Braam, bootsman Kon.Marine, J.J.Poppe, stuurman grote Hand.vaart.

Met deze mensen werd enige malen vergaderd en overleg gepleegd. Fijne vergaderingen met vastberaden onverschrokken mannen. Contacten werden gemaakt met de verschillende vertrouwens mannen der bedrijven.

Elke groep zou bestaan uit 4 tot 6 man, en elke leider kreeg de vrijheid. z'n eigen mannetjes te kiezen.

De groepsleiders waren zo gekozen dat ze op verschillende punten in de stad verdeeld waren voor wat betreft hun woonplaats en ook de door hen gekozen helpers moesten uit hun omgeving komen. Helpers die nooit met wapens hadden omgegaan moesten van te voren onderricht worden.

Het straatvechten werd besproken maar kon moeilijk beoefend worden. Soms gaf ons radiokranteje een bericht over fragmenten uit de strijd op Sicilië en Italië ook daaruit trachtten wij te putten. Maar hoe kwamen wij aan wapens. Enige revolvers waren in ons bezit, doch hoewel zeer nuttig het was lang niet genoeg.

Proberen de Duitsers ervan te beroven als de gelegenheid zich voordeed was de afspraak.

Droppen op Walcheren was niet mogelijk met een dergelijke intensieve bezetting, dus afwachten was geboden.

In 't bijzonder de groepsleiders werd opgedragen ogen en oren goed de kost te geven, waar de Duitsers hun voorraden opsloegen zoals minutie voedsel, wapens en rond de stad waar ze hun mijnevelden aanlegden.

Voor wat betreft de wapens voor onze mannen werd het vooruitzicht beter, omdat we er achter kwamen dat in de kelder der R.H.B.S. geweren en patronen waren opgeborgen.

De R.H.B.S. diende als onderkomen voor een compagnie soldaten en werd dag en nacht bewaakt door één schildwacht. A. Braam en politieagent v. Holst presteerden het op hun kousen het hek over te klimmen en door een kelderraampje 8 geweren en honderden patronen buit te maken.

Dus er was een begin en de rest zou volgen, want onze contactman van het post en telegraafkantoor had reservesleutels weten te bemachtigen van de wapenkamer der S.D. die gehuisvest waren boven het postkantoor en de wapens beneden bewaarden in een bunker. We lieten deze wapens onaangeroerd om voorlopig geen argwaan te wekken en geen reacties op te roepen en wachtten onze tijd af, Intussen ging de opmars der geallieerden voort en moedgevende berichten kwamen via ons krantje van het front. Generaal Rommel had gezegd "als we de stranden kunnen behouden mislukt de invasie, de beslissing valt de eerste 24 uur". De invasie mislukte niet; op 11 Juni was er een onafgebroken front gevormd en maakten de geallieerden zich gereed voor de uitval.

Onweerstaanbaar waaierden de geallieerden over Normandië, Bretagne en dieper Frankrijk in, in de richting van de Seine vanaf Troyes ten zuiden van Parijs tot Le Havre aan de kust. De tankdivisie van Generaal Patton stak de Seine over bij Nantes en Fontaine bleau was bereikt. 15 Aug. Landden de geallieerden in Zuid Frankrijk en 11 Sept. bij Epinal maakten zij contact met het leger van generaal Patton.

Al deze gunstige berichten lieten de Vlissingse bevolking niet onberoerd, men werd brutaler tegen de bezetter en de onderduikers waagden zich al meer en meer op straat.

De districts vergadering te Middelburg werden wekelijks trouw bijgewoond, vandaar uit werden steeds nuttige aanwijzingen gegeven, ook voor de burgerij per pamfletjes, o.a. zich te beheersen en hun vreugde niet te openlijk te tonen, kalm blijven en waken tegen provocatie der Duitsers. Op deze vergaderingen werden ook z.g. dreigbrieven geschreven aan vooraanstaande N.S.B. ers waarin werd aangegeven waarvoor zij eenmaal ter verantwoording zouden worden geroepen. Hiermede bereikten wij dat de acties der n.s.b. ers werden ingeperkt, en zij niet zo happy meer waren om als verrader op te treden. Deze brieven werden vanuit Amsterdam verzonden aan betrokkenen.

Na de bevrijding hebben wij gemerkt dat deze brieven goed hebben gewerkt, omdat zich meermalen families bij ons vervoegden wier verwanten in het kamp waren ingesloten en hulp kwamen vragen met het motief "Hij of zij heeft U nooit verraden mijnheer, ofschoon wij alles wisten."

Op Souburg was provisoris een soort concentratiekamp ingericht voor mannen die weigerden voor de Duitsers te gaan spitten en geruchten gingen dat een "standgericht" was ingesteld, waar op staande voet werd vonnisgewezen en voltrokken.

Het bleef niet bij geruchten maar het werd ook angeplakt tot veler schrik en ontsteltenis. Werd men opgepakt om te gaan spitten dan moest men wel en werkte tot de avond en verschuilde zich verder hier of daar.

Wij kregen ook een oproep om ons te melden, en wij gingen met de oproep naar de N.S.B. burgemeester die gehuisvest was in het huidige museum aan het Bellamypark, om te proberen vrijstelling te krijgen. Het gesprek verliep heel goed en rustig en niet zonder goed resultaat.

Wij werden binnengelaten bij de burgemeester en hij begon direct "Jij wilt een vrijstelling voor het spitten en dat geef ik je niet". Wij antwoorden: "burgemeester ik ga niet spitten" Hij zeide daarna: dan laat ik je opsluiten in het kamp te Souburg; antwoord: dat moet U dan maar doen burgemeester, maar dat zal veel opschudding geven in Vlissingen omdat ik een vrouw en 8 kinderen moet onderhouden en de melkvoorziening voor al mijn klanten komt plat te liggen, U zult daar echt last mee krijgen en men zal er schande van spreken. Het gesprek was hiermede afgelopen en ik kreeg m'n vrijstelling, hij maakte mij attent op de bus voor "Winterhulp" dit bleef zonder resultaat.

Ook burgemeester Callenfels had een paar maanden z'n dreigbriefje gehad en ik meende dat dit goed werkte.

De omstandigheden waren abnormaal, dus de handelingen waren ook abnormaal, de tijd was een bijzondere, en ook maatregelen waren bijzonder.

Wij hadden heus geen tijd om te spitten.

September 1944. Een belangrijke medewerker (mareschausee Brandes) was bij controle op de Sloedam gepakt met zeer bezwarende gegevens voor ons bureau te Middelburg.

We kregen een tip van de politie en konden ternauwernood alle papieren, stempels, adressen, namenlijsten enz. enz. weghalen bij oom Peter aan huis te Middelburg. Ds. de Kluis en Maljers konden op 't nippertje vluchten en onderduiken, doch twee medewerkers te Middelburg Damen en de Groot werden gegrepen en zijn nooit teruggekomen.

Door ons origineel briefje van de burgemeester behelzende "vrijstelling voor spitten" konden wij nu precies onze eigen vrijstellingen namaken en hebben er vele uitgereikt aan mensen die wij zelf hard nodig hadden. De verbindingen met 't Noorden van Nederland, Brabant en Limburg waren verbroken. Intussen kwamen onze bondgenoten al nader en nader, maar de geruchten waren wild en verward. Maastricht, Eindhoven zouden bevrijd zijn en zelfs Breda was bevrijd en de geallieerden zouden via Bergen op Zoom in de richting Zeeland marcheren.

De dag dat de geruchten het wildst waren zou de geschiedenis ingaan als "Dolle Dinsdag" 5 Sept. 1944, Waarschijnlijk was de bron der geruchten een gevolg van een te groot optimisme omdat 3 Sept. Brussel zonder slag of stoot bevrijd was 4 Sept. Antwerpen bevrijd met vrijwel onbeschadigde havens en outillage. Het optimisme bleef en werd gevoed door gunstige berichten. 8 Sept. 1944 Luik was bevrijd. 6 Sept, Namen, Hoeij, Nieuwpoort bevrijd. De Belgische regering terug in Brussel. 14 Sept. Maastricht bevrijd. 18

Sept. Son, Eindhoven, Heerlen Geleen bevrijd, 17 Sept. Poolse troepen overschrijden de Belgis-Nederl. grens bij St. Jansteen. Al deze berichten brengen de burgerij in opwinding. Het was zelfs zo erg dat men hier en daar vlaggelijnen aan de stokken ging bevestigen en men werd al brutaler tegenover de bezetter. De onderduikers kwamen gewoon op straat en mengden zich tussen het publiek. Het was merkbaar dat de Duitsers zenuwachtig waren, spertijd werd zeer streng gehandhaafd en zij waren zeer waakzaam. Het was ongeveer half September dat Mittelsterscheid de rechterhand van Prünzer te Middelburg met een motorfiets te Vlissingen bezocht en in de Paul Krugerstr. waar groepjes mensen stonden te praten deze mensen aansprak en zeide dat het wel niet lang meer zou duren of Duitsland zou "capitulieren".

Er waren Duitse soldaten en matrozen die op de Badhuisstr. de lopen hunner geweren in de rails van de tram zetten en ze dan zo krom bogen en vervolgens op een hoop gooiden.

Wij konden het een met het ander niet goed rijmen, omdat de legereenheden langs de boulevards, de havens, het z.g. "Eiland" zeer fanatiek waren en zich zeer dreigend gedroegen. Wij beschouwden die jovialiteit van Mittelsterscheid zuiver als provocerend of actie uitlokkend, want zo vriendelijk en amicaal was dit heerschap nooit, en zo had hij zich nooit gedragen. Verder gingen wij eens informeren bij de matrozen en soldaten die hun geweren hadden op een hoop gegoid na ze eerst te hebben vernield en deze vertelden ons dat zij mensen waren uit de omgeving van Trier, Saarland en de Eifel en zouden niet meer vertrouwd worden omdat het Amerikaanse leger hun land waren binnengerukt en dat had

onder de legereenheden daarvandaan afkomstig onrust gegeven en tot enige ongeregelheden aanleiding gegeven.

Stromen ontredderde legerkorpsen kwamen de Schelde over, opgejaagd door de gealieerde troepen, zij zagen er allerellendigst uit, ongediciplineerd, vuil, haveloos en dodelijk vermoeid. Zij krioelde door de stad als ongedierte, doorzochten de huizen op eigen houtje of ze een fiets konden vinden, alles wat bereidbaar was werd meegenomen, ze hadden echt de schrik in de benen.

Intussen waren wij gedurende deze woelige maanden voortgegaan met het formeren van onze gewapende verzetsgroepen en de wapenvoorraad was langzaam maar zeker gegroeid. Alle wapens werden gebracht op de commandopost Scheldestr.70 en geborgen onder de dakpannen; met de groepsleiders hadden wij afgesproken geen wapens af te geven aan de leden van de groep individueel om te voorkomen dat iemand in al te groot optimisme met zo'n ding zou gaan spelen. Het uitreiken der wapens zou geschieden, georganiseerd en op een bepaald tijdstip te beoordelen door de commandant, zodoende zijn er geen brokken gemaakt of voortijdig alarm.

De bombardementen op Vlissingen in 't bijzonder de haven namen toe. Bij "Vrijburg" West-Souburg is een enorme geschutsbunker gebouwd met langdragend dubbelloops scheepsgechut. Deze begint vuur te braken. Wij weten niet welk doel hij beschiet, waarschijnlijk de legers van de Canadezen die langs de kust de Belgisch-Nederlandse kust naderen. De "Albrecht groep" heeft een zender geplaatst in het bovenhuis van de commandopost Scheldestr. 70 en probeert contact te krijgen met de

geallieerden, en de positie op te geven van de fatale zware bunker bij Vrijburg, en andere zware geschutsofstellingen o.a. bij Zwanenburg. Gedurende 8 dagen is de zender opgesteld geweest in de commandopost, daarna verplaatst in de omgeving Stenenbeer omdat de positie voor zend- en ontvangst daar gunstiger was. De zender werd bij toerbeurt bediend door

C.Glerum en L.Vleesdrager, beiden deskundige mensen.

De bunker op Zwanenburg werd spoedig geliquideerd "Vrijburg" is verschillende malen gebombardeerd maar bleef vuurspuwen.

2 Oct. Pamfletten worden uitgeworpen door geallieerde vliegtuigen

Hoofdkwartier van de Opperbevelhebber v/h
Geallieerd Expeditieleger

WAARSCHUWING

Aan bewoners van de eilanden in de monding
van de rivier de Schelde

ONMIDDELIJKE EVACUATIE'

Leest nauwkeurig de tekst aan de andere zijde van dit
strooibiljet waarschuwt Uw bureu
.....gaat weg zonder uitstel

Aan alles is te merken dat Vlissingen in de frontlinie komt. De Stroom ontredde Duitse troepen houdt aan. De wegen van Sluis tot Breskens, van Ede tot Oostburg en Schoondijke zijn overvol met vluchtende troepen. Mitraillerende geallieerde jagers brengen paniek onder het "herrenvolk" zwermen bommenwerpers verschijnen boven de wegen en de gevolgen zijn ontzettend. Duizenden soldaten trachten links en rechts van de weg af te komen en zich te verspreiden en 't land, soms zijn er brede sloten maar niets houdt ze meer tegen, ze springen waden en duiken en kruipen. Bevelen worden niet meer gehoord en er zou ook niet naar geluisterd worden. Het bombardement duurt maar voort, grondig van Sluis, Ede, Oostburg, Schoondijke tot Breskens. De verwoesting is groot, de bovengenoemde plaatsen zijn voor een groot deel met de grond gelijk gemaakt. Vanuit Vlissingen is het allemaal duidelijk waar te nemen, schrik en beving maakt zich van velen meester en de uittocht uit Vlissingen begint.

Velen trachten Zuid-Beveland te bereiken maar worden op de Sloedam teruggestuurd en trachten onderderdak te krijgen op 't platteland maar de meesten blijven in Middelburg.

Dinsdag 3 Oct. 1944.

Reeds vanaf vroeg in de morgen gaat de uittocht door. In de stromende regen trekken honderden bepakt en bezakt de stad uit. Ongeveer 1 uur n.m. verschijnen de eerste zware bommenwerpers en een enorm spektakel begint. Het doel was de zeedijk bij Westkapelle, er leek geen eind aan te komen, ze verschenen, de grote Lancasters, in kleine groepen, maar gestaag, volgens een vast plan, het moeten er meer als 200 zijn geweest. Niemand waagde zich in de richting van Westkapelle omdat, ook al was er eindelijk geen vliegtuig meer te zien, de zware explosies als een aardbeving bleven aanhouden tot aan de avond, het waren zeer zware tijdbommen.

Des avonds gaf radio-oranje een dramatische uitzending! De zeedijk is vernield en het water stroomt het eiland Walcheren binnen. Er werden vergelijkingen gemaakt met Leiden (3 Oct.) de uitzending was plechtig en aangrijpend. De uitzending werd besloten met het bidden van "Het Onze Vader".

Uit de schaarse, betrouwbare berichten, die over Westkapelle ons bereikten, viel te concluderen dat de toestand daar rampzalig was. Het dorp zelf was voor een groot deel verwoest, van de getroffen huizen is vrijwel niets meer over en soms is het niet meer mogelijk na te gaan waar bepaalde huizen hebben gestaan. Nar schatting zijn 270 mensen omgekomen door bommen of verdrinking en 30 mensen schijnen in de schuilkelder onder de molen door binnenstromend water de dood te hebben gevonden. Nog steeds exploideren tijdbommen en elke benadering van de dijk is levensgevaarlijk.

Het gemeentebestuur van Middelburg met school- en kerkbestuur om onderdak gereed te maken voor de duizenden die nu ook van het N.W. van Walcheren de vlucht namen nu langzaam maar zeker het water op komt en eerst de laagste gedeelten overstroomt.

Rond sommige dorpen tracht men koortsachtig nooddijkjes aan te leggen. In Vlissingen is het normale leven in 't bedrijf, in het verkeer op scholen en de handel totaal ontwricht Publicaties verschijnen, orders en tegenorders maken de chaos nog groter. De. K.M. de Schelde maakt bekend dat ook degenen die uit de stad zijn gevlucht het werk behoren te hervatten en er zal dan in verband met de bijzondere omstandigheden 12 uur extra loon worden uitbetaald. Radio-oranje geeft door dat de strijd om Zeeland eerste urgentie is want Antwerpen moet open voor de bevoorrading van de geallieerde legers. Münzer (provinciale gezaghebber in Zeeland) gelast de gehele mannelijke bevolking van Walcheren te gaan werken aan de dijk. Niemand gaat.

Het is nu 6 Oct.

Vlissingen lijkt uitgestorven maar het zal nog erger worden.

Beschietingen over en weer nemen toe.

Zaterdag 7 Oct.

1 uur n.m. verschijnen de gevreesde en toch zeer gewenste Lancasters opnieuw. Het luchtafweergeschut is enorm maar ze komen met zwermen, zwaar ronkend en vastberaden op hun doelen af door niets te stuiten.

Nu maken we het van zeer nabij mee, bommen van 6000 Kg. gewicht gieren omlaag, loeiend, en dan volkomen geluidloos zinken zij tientallen meters in de zachte klei, op achter en voor onze dijken; de Nolledijk, en bij Ritthem de Zuid-Watering zijn de doelen. Allen wat vuren kan braakt vuur maar ze blijven komen gestadig in groepen onweerstaanbaar zwaar brommend; om 2uur

45 n.m. keert het laatste eskader Walcheren de staart toe.

Ze hebben hun werk zeer goed gedaan. Het laatste eskader is nauwelijks verdwenen of enorme explosies beginnen.

Wij zijn in de richting van de Nolledijk gehold en vanaf de bovenverdieping van een half verwoest huis aan de Vrijdomweg zagen wij een schouwspel om nooit te vergeten.

De ene explosie na de andere volgde, enorme zuilen klei, basaltstenen, palen zwiepten in de lucht en de Nolledijk verdween als zeer zacht deeg in zee.

De luchtdruk benam je de adem en we beschermden onze oren met beide handen. Wij beleefden een aardbeving en na elke schok bleef de aarde bewegen.

Thuis gekomen dus op veel grotere afstand van de Nolledijk waren de spiegel, de klok, vazen enz. van de wand en van de schoorsteenmantel gevallen. Alles kraakte.

Nu wisten wij het, nooddijkjes waren niet meer nodig.

Tweede helft van Sept. hadden wij de heer Corver naar Middelburg gebracht per fiets, hij durfde niet meer in Vlissingen te blijven, dus was de uitgave van ons krantje stopgezet.

Het had niet veel zin meer, want al meer en meer mensen vluchtten.

Met elke vloed stroomden kolosale hoeveelheden zeewater de polder in en het was slechts een kwestie van enkele dagen en ook de buitenwijken van Vlissingen kwamen blank te staan. Velen, ook mensen die de stad reeds hadden verlaten kwamen even terug om huisraad een verdieping hoger te brengen. Sommigen in de buitenwijk hielden het zo lang mogelijk uit, maar op den duur waren hun huis en hof niet meer te bereiken. In de Bloemenlaan hoek Hogeweg was een marechaussee kazerne, en een van de verzetsgroep (v.Holst) vertelde mij dat de bunker op dat terrein open stond en daar waren wapens in opgeborgen. Wij namen de bakfiets en gingen samen eens kijken. Van Holst was in politie uniform en liep naast de bakfiets en waadde tot zijn knieën in het water.

Het was namiddag 3 uur 10 Oct. en niemand lette op ons, omdat het zo vaak gebeurde dat iemand onder geleide van een politieman werd opgebracht.

We gingen uiterlijk op ons gemak het terrein van de kazerne op en maakten een praatje met een Duitse soldaat, een schildwacht was er niet meer, hij vroeg ons wat we van het water dachten, en wij zeiden hem dat het morgen waarschijnlijk tot aan de dakgoot zou staan.

De man was zeer zenuwachtig en holde naar binnen. Intussen laadden wij 10 bussen handgranaten op de bakfiets en stapten kalm weg of het zo behoorde. Toen we een eindje weg waren zagen we de soldaten naar buiten komen met hun koffertje, kennelijk vertrokken zij met achterlaten van alle legergoed. Langzamerhand was mijn huis een wapenarsenaal geworden. De angst voor een voltreffer op mijn huis

besloop mij af en toe, doch er waren zoveel angsten dat je het maar liet gaan. *Laisser faire, laisser aller*, zeggen de Fransen Frans de Munck onze trouwe onderduiker, koerier en administrateur achtte de tijd rijp om terug te gaan naar zijn woon en geboorteplaats waar hij een taak had in de O.D. We wensten elkander Gods hulp en bijstand in 't verzet tegen de tyrannie en willekeur en hij omhelsde mijn vrouw als een zoon en nog altijd noemt hij ons Pa en Moe.

Door het steeds stijgende water (bij elke vloed) is het onmogelijk voor de Duitsers hun materiaal in z'n totaliteit paraat te houden, en lange colonnes wagens en ook geschut gaan in de richting Middelburg en Nieuw en St. Joosland. Zullen ze nog uit de val raken, want bij geruchten hebben wij vernomen dat de Kreekkrakdam onder geallieerd vuur ligt en Ossendrecht en Woensdrecht schijnen genomen. Men is druk bezig rond Middelburg de bolwerken als totale bescherming tegen het water gereed te maken door het dichtmaken der coupures.

De situatie waarin de Walcherse bevolking zich bevindt, neemt ernstige vormen aan. Waar moeten alle mensen en dieren onderdak en eten vinden.

Velen trekken naar de nu nog droge gedeelten doch de verwarring en chaos is algemeen. Gelukkig blijft het weer en het tij meewerken; op dit moment is het water buitengaats niet erg hoog en bij Westkapelle en de Nolledijk komt bij elke vloed niet al te grote slok naar binnen.

Maar in dit gedeelte van het seizoen vraagt men zich af "hoe lang duurt dit nog".

In Middelburg en Souburg zijn 40 mannen gearresteerd, zij zullen als voorbeeld gesteld worden en voor het standgerecht komen (Middelstenscheid). Zij hadden zich niet gemeld om dijken te leggen rond bunkers en geschutsofstellingen.

Een man Jacobus Francke wordt terecht gesteld en de anderen worden tot levenslange tuchthuisstraf veroordeeld. Ik geloof niet dat ze nog konden worden weggevoerd.

Voor het eerst maakt op 10 Oct. 1944 het Duitse legerbericht gewag dat de gevechten in en om Zeeland zijn begonnen.

Het luidde "vijandelijke aanvallen aan het Leopoldkanaal bleven vergeefs".

Ten Z.O. van Breskens zijn onze troepen in hevige gevechten met de gelande tegenstander.

Dit bericht sloeg op de druk die de geallieerden uitoefenden na de "Braakman" te zijn overgestoken vanuit Oost-Zeeuws-Vlaanderen met de opzet het taai verzet der Duitsers in West-Zeeuws-Vlaanderen te breken, en in de rug aan te vallen. Belangrijke N.S.B. figuren verdwijnen met de Noorderzon waarschijnlijk gaan velen scheep met binnenvaartuigen via Veere. Het zware geschut buldert de ganse dag over en weer.

In Souburg zijn verscheidene zware projectielen neer gekomen, waarschijnlijk bedoelt voor "Vrijburg". Want Vrijburg is nog ongedeerd en gaat door regelmatig zijn salvo's weg te geven. Inspecteur van Politie Nahuys en agent van Politie Strijland melden zich bij mij en geven te kennen naar Zeeuws-Vlaanderen te willen,

teneinde zich bij de geallieerden te voegen teneinde zich als gids verdienstelijk te maken.

Wij maken geen bezwaar en zeggen dat het op hun eigen verantwoording is, omdat ik voor deze actie geen opdracht had. Zij vertrokken tegen de nacht en hebben in Biervliet onderdak gevonden en zijn met de eerste landingsvaartuigen op 1 Nov. teruggekomen ingedeeld bij no. 10 Commands-interl.

Op 11 Oct. wordt het distributiekantoor uit Vlissingen verplaatst naar Middelburg, en we maken ons ongerust dat algehele ontruiming van Vlissingen zal worden bevolen. Geallieerde vliegtuigen zijn nu regelmatige bezoekers.

Door enige bommen op de Nw. Vlissingseweg wordt de rails verwoest van de tram en was dat vervoersmiddel weggevallen, trouwens het opkomende water zou dat toch niet lang meer hebben toegelaten.

12 Oct. Ds. Smeenk vervoegt zich bij mij en vraagt onderdak voor ongeveer 150 Duitse soldaten die zich willen overgeven als wij ze een schuilplaats kunnen aanbieden. Hij was vergezeld van een Duitse soldaat en ik vroeg hem waar hij gelegerd was; hij antwoordde dat hij in de bunkers was ondergebracht aan de buitenhaven en rond 't abattoir.

Ik zeide hem een dag bedenktijd te moeten hebben, en heb overleg gepleegd met Jan v. Alten.

Uit voorzorg was dit gesprek niet op mijn adres gehouden. Men moest op z'n hoede zijn. We hebben toen overwogen ze allen onder te brengen in het stadhuis aan de Loskade dat toch leeg stond. De grote factor was hoe lang duurt het nog en hoe komen wij aan rats, kug, en bonen. We hebben via Ds. Smeenk laten weten er niet op te kunnen ingaan. Er was een worm in de Duitse appel.

Het weer wordt aanmerkelijk slechter; regen en wind striemen je in 't gelaat en de buitenwijken van Vlissingen en verderop het eiland geven een zeer troosteloze aanblik, witte kuiven op de golfjes van het vuil grijze water in 't "tuindorp" "tuinstad" en "goed wonen". Huiveringwekkend en toch met een gevoel van "het kan niet anders, dit is nodig om de verlossing te bewerkstelligen". Het eiland Walcheren lag daar als een vrouw in barensnood in de hevigste weeën maar een nieuwe vrije toekomst wenkte. De weinige mensen die nog in de stad waren klaagden niet, ernstig en met verbeterd gezichten vochten allen tegen de verwoestende elementen der natuur, de zee en de mens. 17 Oct. zou het springtij zijn en het werd noodweer en het water wies onheilspellend, en nu kwam het voor het eerst over de Singel en drong op tot in de Scheldestraat, tot bij de Paul Krugerstr. en de Badhuisstr. tot voorbij de Paul Krugerstr.

Nog meer mensen vluchtten zo goed en zo kwaad dit ging bij laag water naar Middelburg met kruiwagens, handkarren en wrakke fietsen. Anderen in de Scheldestr., Paul Krugerstr. v. Nispenplein v.d. Spiegelstr, Clijverstr. enz. werkten met zakken zand voor deuren en ventilatiegaten om het water buiten te houden. De melkvoorziening en de voedselvoorziening stagneerden. Enkele bakkers werkten door en de veehouder Barendse bracht nog zijn melk met een vlotje naar de stad. Zo goed en kwaad als het ging ieder kreeg wat, Twee dagen na springtij ging de wind liggen en werd het rustig herfstweer. Zaterdag 21 Oct. ongeveer 1.30 uur zwermden weer tientallen

bommenwerpers uit het Westen nader, het geschut rondom bulderde en blafte, maar ze bleven komen als muggen.

De buitenhaven kreeg een goede beurt, en na een half uur was het laatste eskader vertrokken en naar ons gevoel kon geen mens dáár meer in leven zijn.

Onophoudelijk scheerden gevechtsgagers over de stad en verhoogden de chaotise situatie. Tientallen soldaten zwermde doelloos, zonder leiding door de stad.

Maar de eenheden op de Boulevard en verder langs de kust bleven paraat én fanatiek.

Terugtrekkende troepen uit Zeeuws-Vlaanderen brachten berichten mee dat Breskens door de geallieerden was genomen, en de beschieting van Vlissingen werd meer en meer intensief ofschoon nog verspreid. Wij begrepen dat onze tijd naderden en de landing zou geschieden vanuit Breskens.

Wij riepen onze groepsleiders bij elkaar om te zien hoe velen er nog present waren. Het bleken er nog zes te zijn. We bespraken, nu de situatie duidelijker was geworden, onze te voeren tactiek. Wij wezen hun op het feit dat het vuur der geallieerden verspreid was over de gehele stad en daar was nog niets uit af te leiden waar een eventuele landing zou plaats vinden.

We deelden nog geen wapens uit, maar gaven order om goed op te letten, want wij waren er van overtuigd dat tegen het tijdstip der landing het vuur zeker geconcentreerd zou worden op de plaats die men daarvoor had uitgekozen. We wachtten nog vier of vijf dagen en toen zonden wij een koerier: "dat maandag 30 Oct. 7 uur n.m. zouden wij de wapens uitreiken". Dit mislukte doordat er Duitse patrouilles regelmatig mijn huis passeerden. Een voor een gingen de mensen weer heen om geen argwaan te wekken, met de boodschap Dinsdagavond zelfde tijd. Nu lukte het en de mensen hadden vrije keus, ze konden kiezen geweer, revolver, handgranaten, en ieder kreeg wat hem goed dacht. De wapens werd door ieder zo goed mogelijk weggemoffeld en in 't donker ging een voor één naar huis. Het was intussen aan ons allen wel ongeveer duidelijk geworden dat de landing aan de kust in de oude stad zou geschieden.

Opletten en afwachten was de boodschap. Spertijd (8 u. n.m.) werd streng gehandhaafd, wie na die tijd op straat kwam riskeerde zijn leven. Frans Jobse en Kees Jobse (employés van de P.T.T.) kregen de sleutels van de wapenkelder op 't postkantoor en zagen kans de wapens te verduisteren zodat die Duitsers zich de volgende dag zo overgaven.

Het weghalen der wapens geschiede één dag voor de landing. Het was de hoogste tijd want in de nacht van 31 Oct. Op 1 Novo brak een hels vuur los, volgens latere gegevens stonden aan de Zeeuws-Vlaamse kust 284 stuks geschut die ongeveer 90 minuten zonder ophouden vuur braakten.

Het boek (de 85 dagen, de slag om de Schelde) geeft U een goed beeld van de landingsacties. Het is geschreven door R. W. Thompson en uitgegeven door "West Friesland" te Hoorn. Verder is er aanwezig in de bibliotheek van de secretarie te Vlissingen een boek getiteld "Borderers in battle" van Hugh Cumming.

De eerste troepen die landden waren mannen van no. 4 Commando's. Hun acties zijn beschreven in het boek "Swiftly they Struck" bij Murdoch C. Mc. Dougals.

Wij waren met onze groep gebleven in de z.g. nieuwe stad Scheldestraat en omgeving, en 1 Nov. 1944 kwam Willem Pierre Warren mij waarschuwen "de geallieerden zijn geland en zijn in de stad". Onze groep verzamelde zich en wij gingen sluipend langs de huizen door de B.Ewoutstr. Hobeinstr.

In de B.Ewoutstr. woonde een horlogemaker(v.d. Hemel) en terwijl wij twee aan de ene zijde en twee aan de andere zijde van de straat langs de huizen slopen met 't geweer in de "aanslag" zag hij mij door een klein venstertje in zijn deur. Hij riep mij aan en vroeg wat er gaande was. Ik vertelde hem dat de bondgenoten geland waren, en wij zouden trachten contact te krijgen.

Gelukkig zeide hij " daar heb ik wat voor bewaard" en hij gaf mij een formidabele dubbele cognac.

Toen heb ik ervaren het was medicijn tegen mijn zenuwen.

In de Hobeinstr. gekomen, het begon te schemeren, zag ik een N.S.B er, een zeer simpel mannetje, maar hij zou vervelend kunnen worden, dus vroeg ik aan de agent van politie Wijgergans deze man op te bergen. Dit nam slechts 2 min. en wij trokken verder. Het was intussen 7 uur geworden en kwamen op de hoek Hobeinstr. Glacisstr.

Van mijn huis tot hiertoe hadden wij gevechtsrumoer wel gehoord maar wisten nog niet waar het 't heetst was, maar nu behoefden wij niet te gissen. We beraadslaagden enkele minuten waar wij onze positie zouden kiezen. We waren met 5 mensen n.l. Poppe J. v. Alten, Kieviet, Wijgergans en v.d. Brink; en Kieviet stelde voor de Glacisstraat over te rennen naar de achteruitgang van zijn café, dan zouden wij het toneel beter kunnen overzien.

Zo gezegd zo gedaan, en heelhuids bereikten wij allen het poortje van de achterplaats, wij klommen op die achterplaats over een muur en kwamen zodoende in het hoekhuis Badhuistr. Glacisstraat. Wij troffen daar twee dodelijk verschrikte mensen n.l. Stouthart en z'n vrouw. Ik vond het naar voor die mensen maar het was nu eenmaal zover en er moest gehandeld worden.

Ik sommeerde hen in de kelder te gaan, en wij slopen naar het bovenhuis, en kropen over de vloer om ons niet vrij te geven. Nu konden wij zien hoe de toestand was.

Recht over ons in het huis van tandarts Hertstein zagen wij twee commando's, doch aan de zelfde straatzijde op no. 15 enz. zagen wij in de sousterrains en portieken de Duitsers.

De commando's noch de Duitsers konden iets doen, omdat ze aan dezelfde kant van de straat dekking moesten zoeken. Wij waren om de moffen te belagen in een gunstige positie, ik scharrelde in het bovenhuis wat rond en zag in de w.c. een klein raampje dat uitzag op de Badhuisstraat, omdat het te hoog was om mijn geweer in de aanslag te brengen heb ik een z.g. pouffe uit de huiskamer gehaald, deze op het closet gezet en zo had ik een prachtige positie die wij dan ook goed benut hebben.

De Duitsers in de sousterrains en de portieken konden wij rustig bestoken en als mijn geweer leeggeschoten was had Jan v. Alten weer een ander geladen en gingen we door. We zagen in het huis van Jaques de Visser en verderop de commando's in de huizen waarvan ramen stuk waren en kozijnen en deuren erbij hingen. Een zeer zware damp van rook en smook hing rondom ons en op 't Bedje Wolffplein.

Gelukkig voor ons want door de stof, rook en smook heeft het geruime tijd geduurd voor de Duitsers merkten waarvandaan zij beschoten werden. Plotseling zagen wij dat een projectiel insloeg in de achtergevel van het huis van Hertstein en het plafond daar stortte neer, wij vreesden het ergste voor de commando's daar en konden hen niet helpen, maar na enige minuten toen het stof iets was opgetrokken kwamen zij weer als molenaars zo wit tevoorschijn en wuifden naar ons dat alles O.K. was. Zij gingen gemakkelijk in een luie stoel zitten en staken een cigaret op.

Wat had ik zin in een Engelse cigaret! De Badhuisstraat was zeer onveilig, want op no. 31 in een bovenhuis met een erker had zich een mitrailleurnest gevestigd achter een stapel matrassen en bestreek het gehele terrein.

Plotseling hoorde ik tussen het strijdgewoel een piano spelen en ik zag in het woonhuis van Ko Visser een Brit achter de piano zitten en spelen. Natuurlijk kon je niet horen wat hij speelde want het waren verscheurde klanken die af en toe door klonken. Later hebben wij gehoord van zijn collega's dat het een jonge luitenant was geweest die in de strijd later is gesneuveld; zij hebben mij zijn graf gewezen te Bergen op Zoom, het was luitenant Nisbet, 22 jaar oud van no. 4 K.O.S.B.

Intussen merkten wij dat we waren ontdekt want we werden onder vuur genomen vanuit de verlengde Glacisstraat en ook de commando's wenkten ons onze post te verlaten.

De zoon van Kieviet, die wij op uitkijk hadden gezet, kwam waarschuwen dat door de tuintjes achter de huizen van de Aagje Dekenstraat Duitsers naderden, zodat we dreigden te worden ingesloten.

We verzamelden ons weer op de achterplaats van Kieviet en beraadslaagden hoe we zouden terugtrekken. Ik zou het eerst de straat over rennen en dan de anderen dekken. We lagen onder vuur en snelheid was geboden, en ofschoon er hevig geschoten werd kwam ik ongedeerd over en wierp mij aan de overzijde van de Glacisstraat plat op de grond en begon terug te schieten.

Dit hielp, want allen konden in een pauze (veroorzaakt door het beantwoorden van het vuur der vijand) overrennen.

We waren allen erg zenuwachtig, omdat onze verwachting, om bij de geallieerden te komen, niet was gelukt en we voelden ons allen toch wel een beetje verloren in de Duitse zone.

We dronken in de winkel van Schier in de Hobeinstraat een glas melk en beraadslaagden opnieuw. Een "terug" was niet mogelijk

en moesten doorgaan. Ik zeide dat ik erg veel zin had om het mitrailleursnest op Badhuisstraat 31 te liquideren, en dat kon als we de Hobeinsteeg ingingen en van de achterzijde het huis tegenover Badhuisstraat.31 zouden binnen dringen en zo een paar handgranaten daar naar binnen slingeren.

We moesten zeer omzichtig te werk gaan want het Burgerweeshuis was bezet door Duitsers en in de tuin van het voormalig weeshuis waren bunkers. We slopen de Hobeinsteeg in en nauwelijks om de hoek gekomen stond verderop een Duitser.

Wij schoten eerst en hij viel; wij lieten hem liggen en gingen een tuinpoortje binnen, en naderden omzichtig het huis doch wij ontwaarden daar in de keuken ongeveer 10 of 12 mensen, zij waren in gebed en nu herinnerden wij ons dat Ds. Smeenk daar woonden en nog in Vlissingen was en wij begrepen dat enige mensen uit de huizen in de omgeving bij elkaar waren gekomen om als het nodig was elkaar bij te staan en te helpen. Omdat wij deze mensen geen groter risico wilden laten lopen zijn we zonder acties teruggegaan, want hadden we toch doorgezet, dan zouden onvermijdelijk reacties van de Duitsers volgen, met veel slachtoffers van onschuldigen.

Intussen was het half elf geworden en verspreid gingen wij terug naar onze commandopost die wij inrichtten Scheldestr.65. Deze woning was onbewoond en kapot dus gemakkelijk te gebruiken. Omdat ik 's morgens half zeven in 't donker mijn huis had verlaten was ik benieuwd hoe mijn vrouw en kinderen het maakten. De winkelramen waren beschermd door planken, alleen de voorruit van de winkeldeur was onbedekt dus uitzicht op een gedeelte van de straat was mogelijk. Ongeveer 20 mensen uit de buurt waren op ons huis afgekomen en verbleven daar bij elkaar ook al om steun bij elkaar te zoeken.

Zelfs waren daar enige N.S.B.ers tussen, tot ongenoegen der niet N.S.B.ers doch ik vermaande de goede burgers op deze dag verdraagzaamheid te betrachten en ze nog te dulden.

Ik nam de enige N.S.B.ers apart en sprak een hartig woordje met hen, dat als de kansen zouden keren, zich koest te houden en zich niets te permiteren want dat het dan slecht met hen zou aflopen. Het waren eenvoudige mensen en doodsbang en hebben verder geen last gegeven.

Terwijl ik in de winkel nog even met mijn vrouw stond te praten zeide mijn vrouw plotseling: "kijk eens Willem, wat daar aankomt" en inderdaad zag ik een hoge marineofficier komen in de Verkuyl Quakkelaarstraat achter de B.Ewoudschool; vlug ontdeed ik mij van mijn koppel en patroontassen en zette mijn geweer in een hoek van de winkel en ging de straat op. Het schieten hield maar aan en hier en daar ontploften de lichtontvlambare 7½ c.m. shells. Ik stak vlug de straat over en waarschuwde 2 van mijn mensen in de commandopost, op te letten. Het was een kaptein luitenant ter zee en draaide omzichtig lopende en af en toe dekking zoekende tegen de muur de hoek om en kwam nader. We wilden hem graag levend vangen; zodoende vroeg ik hem even te schuilen en wees hem op de deur van onze

commandopost. Hij wilde graag en nauwelijks was hij binnen of ik hield hem een revolver voor en gebod hem: Handen hoch." Even greep hij nog naar zijn eigen revolver maar matroos le klas Mulder en Wim Mazola waren er gauw bij en overmeesterden hem.

Wij bemerkten dat hij gewond was in z'n hals, en besloten hem naar St. Josephziekenhuis te brengen en daar vertrouwden wij hem toe aan dokter Jens. Later op dag werd hij na geholpen te zijn lastig en hebben hem zolang in de boeien geslagen. Hier en daar maakten wij Duitsers die zich soms in lege huizen verscholen krijgsgevangenen en ontwapenden hen en borgen ze op de bovenverdieping Scheldestraat 65. Op de hoek Singel Paul Krugerstraat 104 was een telefooncentrale ingericht, waarschijnlijk de post van onze hoge krijgsgevangenen. Jan v. Alten en Wim Mazola wandelden er kalm naar toe en lokten de telefoniste naar buiten, die erg nieuwsgierig waren om iets meer te weten te komen, nauwelijks waren zij buiten of de revolvers werden gericht en ook de telefooncentrale was in onze banden.

De telefonisten gingen bij hun Duitse strijdmakkers en de telefooncentrale viel in slopershanden. In de bakkerij van de Broederband waren enkele Duitsers en ook deze hoefden niet meer te bakken vonden wij.

Wij ervoeren dat er toch nog meer Vlissingers thuis waren als wij hadden gedacht en velen waren tersluiks getuige van onze acties zo hier en daar. De middag ging traag om, wij hoorden het schieten maar konden het toneel onmogelijk bereiken.

De jachtvliegers zagen wij zeer laag over de boulevard vliegen en hun raketten op de bunkers lossen. De avond daalde en een bondgenoot had ons nog bereikt. Het Betje Wolffplein kreeg de naam Hell-Fire corner, er was niet door te komen.

De commandopost Scheldestraat 65 kreeg een voltreffer en het plafond kwam omlaag hetgeen niet aangenaam was voor onze krijgsgevangenen. Vanaf de hoek Scheldestraat Paul Krugerstraat bleven wij de Badhuisstraat onder vuur houden. Elke Duitser die daar durfde vertonen kreeg de volle laag. Er was intussen een agent van politie bij mij gekomen (Minderhoud) en ik vroeg hem (het was inmiddels donker geworden) polshoogte te gaan nemen hoe de kansen waren, hij kwam na een kwartier terug en deelde mede dat hij geloofde dat alles tevergeefs was geweest omdat hij niets had gemerkt van onze bondgenoten.

Het schokte mij geweldig maar geloofde niet dat ze waren terug getrokken. Wim Mazola en Jan v. Alten namen op zich naar het St. Josephziekenhuis te gaan en te proberen contact te krijgen. Dit lukte, zij kregen verbinding met de bierbrouwerij in de Hendrikstraat en Nahuys de inspecteur van politie die bij de commando's aan het hoofdkwartier was verzekerde ons dat het in de bedoeling lag de volgende dag door te komen.

De spanning en ongerustheid was iets minder, maar hetgeen mij zo bang maakte was niets meer te kunnen doen en die tientallen mensen die al onze streken hadden gezien. Met het donker worden kwamen de spoken en in mijn verbeelding zag ik al een tegenaanval van de Duitsers vanuit Middelburg want daarheen lag alles nog open, ik wachtte mij er wel voor daarvan iets tegen m'n mannen te zeggen. Misschien hadden ook zij wel die

gedachten maar allen zwegen, evenwel de spanning was haast niet te dragen. Het bleef rustig en het spectacle luwde langzaam. Mijn vrouw en ik richtten zo goed mogelijk de kelder in voor de nacht. De spanning werd mij gedurende de nacht te groot, ik moest iets doen en het onderzoek van Jan v. Alten om samen op patrouille te gaan was mij welkom. Terecht trachtte mijn vrouw mij te overreden thuis te blijven.

Ik herinner mij nog dat ik haar gerust kon stellen met de Woorden: "Zonder de wil van den Hemelse Vader zal geen haar van mijn hoofd worden gekrenkt". Ze zeide alleen maar "je hebt gelijk". Het was ongeveer 4 uur in de morgen, aardsonder, en wij slopen van huis tot huis met ieder een zaklantaarn om Duitsers te zoeken die als sluipschutters zich zouden kunnen, verschuilen. We waren ongeveer een uur bezig toen er zo'n hels kabaal losbarstte van granaatvuur op onze wijk dat ik mij voelde als een worm en geen man.

We konden nog ternauwernood dekking zoeken in de garage van Fraassen en stonden tegen elkaar aangedrukt. Het leek of de wereld verging. Nogmaals we stonden tegen elkaar aan en konden slechts brullend een woord wisselen. Terwijl wij daar stonden kwam het water al maar hoger en hoger, het was springtij en een fikse wind, en zo stonden wij alras tot ons middel in het water in een hels donkere garage met vettig water.

Plotseling voelde ik iets langs mijn rug omhoog klauteren en een glibberige ijskoude massa zette zich in mijn nek, het was een kat die redding zocht en vond, al liepen de griezels over mijn rug, we konden hem op een trap zetten. Het bombardement was kennelijk een actie om de tweede dag de z.g. nieuwe stad te bevrijden.

Na een uur van onbeschrijfelijk geweld was de omgeving één grote ravage, de R.H.B.S., de Geref. Kerk en de huizen in de Verkuyl Quakkelaarstraat, Paul Krugerstraat en de ganse omgeving waren doorzeefd. Er was even een pauze en hiervan maakten wij gebruik om naar mijn huis te gaan en daar ook was een treffer in de voorgevel, waardoor een gedeelte was ingestort, ramen en kozijnen hingen naar buiten en de voordeur

was slechts te benaderen over een hoop puin van 1½ mtr. hoogte, en was niet te bewegen, was ook niet nodig want we konden zo naar binnen stappen door de ramen ofschoon alles was dichtgespijkerd geweest met stevige planken. Zeer ongerust over de mijnen riep ik naar de kelder hoe het daar gesteld was, en mijn vrouw riep terug dat allen goed waren, grote angst hadden allen doorstaan. We snelden toen naar St. Josephziekenhuis en verzochten het vuur te verleggen omdat de nieuwe wijk totaal was gezuiverd, er was direct contact door de telefoon met het hoofdkwartier, men meldde ons van het hoofdkwartier dat geen risico kon worden genomen en de order moest worden uitgevoerd, we drongen aan want er waren door het laatste bombardement gewonden onder de burgers in hun huizen en een van de bijgebouwen van St. Joseph stond in brand.

Het bombardement werd doorgezet en het hoofdkwartier gaf ons de raad een wit laken aan een stok te binden en dan met de gewonden vrouwen

en kinderen over het terrein van de Kon. Mij. de Schelde achter de "Willem Ruys" langs over te komen.

Het vuren zou dan ongeveer een half uur worden gestaakt.

Met brancards, ladders, kruiwagens enz. hebben we met vereende krachten allen overgebracht naar onderkomens in de Palingstraat en Hendrikstraat, het arsenaal. We zijn als verzets mensen teruggegaan naar de krijgsgevangenen, die in de grote verwarring zonder bewaking waren gebleven. Bij de verhoren door de geallieerden vertelde de krijgsgevangenen dat de nieuwe stad vergeven zat van de partisanen, en toch waren het slechts 6 mensen maar die overal opereerden.

De kaptein luitenant Blissinger is met de gewonden overgebracht en had de orders op zak alle kranen en kaden op de Kon. Mij. de Schelde terreinen te doen springen. Die order is nooit gegeven en niet uitgevoerd. Anders is het gegaan met de kaden in de havens die wel grondig geruineerd zijn door sprinladingen. Op 2 Nov. Donderdag zijn de bondgenoten opgerukt zonder slag of stoot tot de grens van het water bij vloed, deze grens liep vanaf de keersluis, Paul Krugerstraat tot de hoek Paul-Kruger

Badhuisstraat. In de nacht van 1 Nov. tot 2 Nov. dus van Woensdag op Donderdag is er nog een groep Duitsers (ongeveer 40 man) het terrein opgemarcheerd van de Kon. Mij. de Schelde om als sluipschutters zich verspreid te verschansen. Terug gekomen bij mijn huis bemerkte ik op mijn dak tussen de versplinterde dakpannen 5 onontplofte granaten. Het was mij een wonder, ziende welke ravage één voltreffer in mijn voorgevel had aangericht, moet ik er niet aan denken welke gevolgen de vijf krenge hadden teweeggebracht met nog zoveel minutie onder het dak. Voorzichtig heb ik ze verwijderd. Toen de landing der commando's in de ochtend van Woensdag 1 Nov. plaats greep, was het grootste deel der mannen van het verzet in het oude stadsgedeelte ondergebracht in verschillende huizen. A. Braam, Gravenstraat 8a, P. Kambier Hendrikstraat, P.A. Beymans Hendrikstraat 4 konden direct als gidse optreden.

Verder waren er mannen in 't Groenewoud (J. Blankenburgh) Louws Sr., Louws Jr. in de Noordstraat. Met behulp van de situatie kaarten, die de commando's bij zich hadden, konden de verzets lieden de bevrijders voortreffelijk bijstaan door de weg te wijzen en aanwijzingen te geven omtrent gevaarlijke plaatsen en gebouwen die door de vijanden bezet waren. De commando's verspreidden zich over de Walstraat, de Nieuwendijk, de Breewaterstraat, de Slijkstraat, het Groenewoud en de Noordstraat. Zodoende was reeds 's morgens om 7 uur de Coosje Buskenstraat respectievelijk Betje Wolffplein bereikt door de voorste commando's.

Het bruggehoofd "Uncle Beach" was gevestigd en stevig in handen der bondgenoten, maar de beschieting der Duitsers van het slijkhaventje (Uncle Beach) was enorm. De omgeving van het bruggehoofd werd gezuiverd n.l. het arsenaal, het terrein op het "Eiland" van de Kon. Mij. de Schelde en de bunkers langs de Kanaalstraat en de zeekering tot aan de Westelijke pier van de buitenhaven. De bunker bij de landingsplaats werd bij verrassing genomen voordat de bezetting was bekomen van het bombardement en het geschut kon worden gebruikt door de Britten tot beheersing van de Oranjedijk.

Evenwel kwamen de kustbatterijen op de Noordzeeboulevard in actie en zaaiden dood en verderf. De no. 4 Commando's kwamen over de Schelde met 20 landingsvaartuigen, maar de plaats der landing was te beperkt om gelijktijdig te landen zodat 2 of 3 boten tegelijk op de oever stootten. De eerste boot kwam goed aan en de eerste man was luitenant Harry Hargreaves een Marine-seiner en een expert in het mijnenopruimen (demolition king), gevolgd door een man met een rol wit band dat afrolde terwijl hij strompelend en glibberend de wal opklom, zodoende werd de route aangegeven voor de navolgers als de veilige zône. De tweede landingsboot liep op een z.g. asperge onder water maar al het materiaal kon door de mannen worden gered en wadende aan wal worden gebracht. Luitenant Harry Hargreaves bleef op de pier om aanwijzingen te geven aan de 18 volgboten die achter elkaar landden. De eerste boten landden om half zes en de 20e boot om half zeven, 550 commando's, zij vertelden later: vanuit zee te zien was de stad lichte laaiende gloed en de molen stond daar als een enorme zwarte reus met z'n armen omhoog alsof hij stond te wenken. Het was de bedoeling dat de commando's een "bruggehoofd" zouden maken en het 4e bataljon van de Kings Own Scottish Borderers zouden volgen. Intussen hadden de commando's zich verspreid in de stad als bacillen in het bloed en zij eisten hun tol, vermeden open ruimten, slopen door de huizen, over schuttingen in de achtertuintjes, door muren, over daken, zij verkenden bolwerken en namen geïsoleerde vijanden gevangen.

Een uur na de commando's landden de laatste Schotten met zwaarder materiaal zelfs met enkele stukken berggeschut van 3.7 inch en verbonden zich met de vechtende commando's die dringend zwaarder materiaal nodig hadden. Het berggeschut had de eigenschap vlug uit elkaar genomen te kunnen worden en in 20 minuten waren de onderdelen weer in elkaar gezet en het kanon was weer gevechtsklaar. Op vloten hadden de Schotten enige stukken van dit kaliber meegebracht.

Het Bellamy park was het toneel van zeer zware strijd. Vanaf het standbeeld van de Ruyter tot "Brittania" waren zeer zware bunkers gebouwd en het schootsveld van elke bunker overlapte het schootsveld van de andere bunker; trouwens de gehele stad was een groot bolwerk zonder één zwak punt.

No. 4 K.O.S.B. kwam geen ogenblik te vroeg, want de eerste aanvalsgolf was niet in staat geweest het vijandelijke vuur te doen afnemen. Het 5e bataljon K.O.S.B. wachtten in Breskens om scheep te gaan. Majoor R.W. Thomson beschrijft het zo: "aan de overkant van de door granaten omwoelde wilde rivier lag de stad Vlissingen, somber en afgelegen, als een spook gehuld in een doodskleed van rook en gele smook, herhaaldelijk doorstoken van plotseling opflikkerende vlammen. Fontein van water gaven de zware projectielen aan rond de laatste golf van landingsboten die ons waren voorgegaan n.l. het 4e bataljon. Toen ze "Uncle Beach" (slijkhaven) naderden.

26 landingsvaartuigen met ruim 500 K.O.S.B. waren overgezet. De commandant van het 5e bat. K.O.S.B. zeide: "Nu gaan wij erdoor". De Brigadier seinde: "stuur iemand terug" maar niemand kon terug, absoluut niemand.

De 4 K.M. brede Schelde was een dodelijke val geworden, een ondoordringbaar gordijn van vuur scheidde het front Vlissingen van aanvullende troepen en versterking.

Om 9 u. werd order gegeven aan de eerste boten om in te schepen. Een rookgordijn werd gelegd en de en de eerste twee boten voeren uit, en de volgende twee boten scheepten intussen weer in. Het was hoog water en het water sloeg over de West-pier en de boten slingerden hevig en wachtten op het sein van afvaart.

Een helse beschieting brak los en zware granaten ricocheerden op het water en het land in. Een van de twee boten die pas waren uitgevaren keerde terug met zes drenkelingen van de andere boot die een voltreffer h(g)ad gekregen en was vergaan. Men kon er onmogelijk doorkomen. Intussen voerden Typhoons te Vlissingen 152 vluchten uit om het zware geschut het zwijgen op te leggen of tot vuur pauzes te dwingen.

Des namiddags probeerde no. 5 K.O.S.B. opnieuw en te 3 u.n.m. begon in series van 3 boten de overtocht opnieuw en een uur later landden de eerste vaartuigen met versterkingen in de slijkhaven, dus van 's morgens 8 uur tot namiddag 4 uur was alle communicatie verbroken geweest, de typhoons hadden intussen hun werk gedaan. Door de gehele stad duurde de gevechten voort, mortiergranaten ploften overal neer afgevuurd uit stellingen op de boulevard. In de kranen der scheepswerf in de kraaie nesten op de daken der fabrieksloodsen op het dak van de hulpcentrale der K.M.S. overal waren mitrailleurs opgesteld of zaten sluipschutters. Naar schatting waren er nog tussen de 1500 á 2000 burgers in de stad, verscholen in kelders en schuilplaatsen. Als er maar even een pauze was zag men hier mannen, vrouwen en kinderen uit de schuilplaatsen komen en gaan in de richting van de Gravenstraat en Arsenaal.

Over het algemeen waren vrouwen en kinderen rustig; de dood kon 1 Meter verder of 1 meter terug loeren.

Het werd nu snel donker en de typhoons voerden hun laatste vluchten uit. Op de boulevard braken branden uit. Na het 5e bataljon van de K.O.S.B. waren ook het 7e en 9e bataljon van de Royal Scots geland, zodat de 155e brigade met inbegrip van no.4 commando was geland en in z'n geheel in het oude stadsgedeelte was samengedrongen.

Elk open stukje terrein lag onder vuur, elke straat werd bestreken door sluipschutters. Een luitenant van 4 K.O.S.B.moest het 5e bataljon begeleiden naar hun startlijn en werd getroffen met 14 man van het voorste peleton door een mortiergranaat.

Het berggeschut deed uitstekend werk en de ene bunker na de andere werd door dit geschut van zwaar kaliber buiten gevecht gesteld, maar de boulevard was niet te benaderen. De vijand had geschut van dit kaliber niet verwacht. De boulevard was het doel voor de volgende dag; in samenwerking met de grondtroepen zouden de typhoons opnieuw hun aanvallen beginnen.

Betje Wolffplein (Hellfire Corner) bleef het uiterste front. Een officier van no. 4 K.O.S.B.nam een groep Duiters waar in het huis van Dr.Wolters (nu Vroom eh Dreesman) en vroeg steun van de artillerie. Via de Scherminkelstraat sjouwden de artilleristen de onderdelen de trap op van een huis in de Coosje Buskenstraat en zetten in 20 minuten het stuk berggeschut in elkaar (sommige ondelen

wogen 250 K.G.) en de onthulling van het geschut in de voorkamer van het huis aan de Coosje Buskenstraat geschiedde door 't optrekken van het gordijn dat nog gedeeltelijk aanwezig was. Na het tweede schot ging het plafond omlaag en na 8 schoten was het door de vloer gezakt en rustte met het affuit op de balken. Twintig Duitsers kwamen met hun handen omhoog naar buiten. No. 5 K.O.S.B. werd ingezet om de keersluis, 1e binnenhaven, 2e binnenhaven, marineterrein, stationsemplacement, en buitenhaven te nemen en te zuiveren en zou later langs de Oostzijde van het Kanaal door Walcheren naar Middelburg oprukken. Een voor een werden met het berggeschut de sluipschutters uit de kranen geschoten.

Alle bewondering voor de Kings Own Scottish Borderers die hun training hadden gehad in de bergen en nu in ijzig water en modder moesten vechten.

Zodra het licht werd op 2 Nov. kwamen de eerste luchtaanvallen der typhoons op de bunkers aan de boulevard, en de Borderers drongen onder dekking der typhoons op met vlammenwerpers en handgranaten. Onze verzetsmensen die door hechte samenwerking met de bontgenoten als collega's werden aangemerkt, wilden gaarne meedoen doch de hoogste legerleiding weigerde dit en m.i. terecht omdat alle training op dit gebied ontbrak.

Zij kregen de taak de krijgsgevangenen te bewaken, af te voeren naar de Slijkhaven en en de lege huizen en schuilplaatsen te doorzoeken naar vijanden die zich nog verborgen hielden.

Op 2 No. des voormiddags kwam het bevel om zoveel mogelijk burgers te evacueren want er zou een zwaar bombardement worden uitgevoerd, hoofdzakelijk op de boulevards en kustlijn. Honderden gingen met landingsvaartuigen weg en werden ondergebracht in België, Brugge, Gent en omliggende dorpen in Vlaanderen. Dit bombardement is nooit uitgevoerd want er hing een zeer dichte mist op de plaats waar de toestellen zouden opstijgen.

Behalve gidsendiensten hebben enige verzets mensen in de oude stad zich zeer moedig gedragen om er een tweetal in 't bijzonder te noemen, J.J.Poppe stuurman G.H.V. die in de Noordstraat geheel alleen 3 Duitsers gevangen nam en aan de Tommies uitleverde. Hij stak de zeer gevaarlijke Coosje Buskenstraat over en drong de U.L.O. school binnen. Vanuit het portiek opende hij het vuur op de vijand die zich ophield aan de top van de Coosje Buskenstraat in de omgeving van de zware bunker.

De vijand gaf salvo op salvo terug en hun positie werd onhoudbaar. Wij zeggen hun positie want een bontgenoot had zich bij hem gevoegd. Hij hoorde gestommel in de school, ging naar binnen en stond tegenover een Duitser, beiden vuurden, de Duitser viel. Zij moesten weg daar en de verzetsman riep naar de Tommies in de Noordstraat "Give smoke". Een rookgordijn werd gelegd en J. Poppe liep over. De soldaat die bij de verzetsman was, gewond geraakt en door Poppe J.J. meegenomen.

Een rode kruis soldaat verzorgde de bontgenoot maar het mocht niet baten. J. J. Poppe en de commando's moesten zich daar terug trekken, bovendien bereikte hem het bericht dat zijn Vader dodelijk getroffen was en werd hem 24 uur verlof verleend.

Het dichtsbij de landingsplaats woonde de verzetsman A. Braam Verl. Gravenstraat 8a en op de vroege morgen van 1 Nov. Keek hij uit naar de bontgenoten en voegde zich onmiddellijk bij hen om aanwijzingen te geven. Hij rukte met de eerste commando's op door de Walstraat, naar het Betje Wolffplein. Terstond kwamen 8 vijanden aanlopen om zich over te geven, doch een hevige beschieting veroorzaakte een grote verwarring zodat bontgenoten en overgelopenen dekking moesten zoeken. Met de voorste stoottroep slopen zij de Coosje Buskenstraat in en drongen door tot 30 mtr. afstand van de betonnen muur aan de topzijde van de Oprit, toen barstte een hevig vuur los en twee commando's werden neergeschoten en konden worden binnengebracht want ook hier waren nog inwoners in hun kelderwoningen en sousterrains. Een vrouw liep door het vuren heen om te trachten medische hulp te krijgen voor de gewonden, haar naam is onbekend gebleven. Braam had zich aanvankelijk alleen maar gewapend met een revolver, maar de commando's gaven hem doeltreffender materiaal Enige Duitsers kwamen even van achter de muur en werden neergeschoten en van dit gebeuren maakten een groepje commando's en Braam gebruik om de Coosje Buskenstraat over te steken. Vanuit deze huizen konden zij de Spuiboezem en de achterzijde van de Badhuisstraat met hun wapens bestrijken.

De vijand deed een uitval vanaf de boulevard in de Verl. Glacisstraat en het troepje zat in de val, een paar Britten waagden het de Coosje Buskenstraat over te steken maar een commando en Braam konden niet meer weggelopen en hielden zich schuil. De Duitsers doorzochten de huizen en kort na de middag kwamen zij in het huis waar onze twee mannen zaten, Braam waagde de sprong rende de trap op van het sousterrain en stak de straat over en kon zich in veiligheid stellen door een huis door te gaan waardoor hij op de Paardenmarkt terecht kwam. De Engelse soldaat kon zich met behulp van de bewoners schuil houden in een kolenkist. De Duitsers dreigden de mensen de zaak op te blazen met handgranaten, zij gaven geen krimp en reddden de commando. Hulde! Het was opmerkelijk hoe goed de geest was van alle Vlissingers, en hoe blij ze waren, ondanks alle gevaren en verwoesting. Er werd niet gemopperd, geweld en gevaar en verwoesting werd verdragen met geduld, de vrijheid was nabij daar snakten allen naar.

Aan de avond van 2 Nov. was ook de boulevard in handen der No.4 K.O.S.B. tot de totaal verwoeste zeevaartschool.

Het hoofdkwartier van Generaal Reinhardt was gevestigd in hotel Britannia. Bovengronds was het gebouw zwaar beschadigd doch een zorgvuldig uitgedacht systeem van gangen, tunnels en mitrailleursnesten beschermd door stalen koepels, bunkers met zware stalen deuren voorzien van schietgaten bevond zich onder de grond. Gedeeltelijk stond het gebouw nog overeind en op het dak bevonden zich ook nog mitrailleurs en de ruïnes boden prachtige gelegenheid aan sluipschutters.

Het bolwerk der vijand was slechts te benaderen vanaf de achterzijde, dus vanaf de zandweg langs de dijkhelling terwijl alle houtgewas was weggehakt en de vijand had zodoende een vrijschootsveld. 3 November zou de eindfase inluiden om de strijd om Vlissingen.

Hier lag de kern van de Duitse tegenstand het 7e en 9e bataljon van de "Royal Scots" geholpen door enige eenheden van de No.4 K.O.S.B. zetten de aanval in. Ze hadden redding Gordels om; bij het begin van het gevecht stond er 1 mtr. water, het water drong binnen bij de Nolledijk en het duurde niet lang of met stond tot de oksels in het water. Het werd een zeer moeilijk gevecht, een menselijke ketting worstelde tegen een sterke stroom van ijzig water bijna zonder mogelijkheid van dekking tegen vijandelijk vuur.

De plaatsvervangende bataljons commandant trachtte een verborgen mitrailleur van 20 m.m. te verkennen die al veel slachtoffers had gemaakt maar werd dodelijk getroffen. De bataljons commandant rende door water en modder om één van z'n compagnies te bereiken en viel gewond neer, zijn oppasser die hem gevolgd was werd gedood. De commandant richtte zich op en spoorde zijn mannen aan met de roep "On the Royals".

Deze roep werd door zijn officieren over genomen en van alle kanten trachtte men individueel het bolwerk te benaderen. Deze aanval was ontembaar; een luitenant doodde met z'n revolver 3 mitrailleurshutters. Met een stuk veldgeschut schoot men de deur in, een zware deur die het nu begaf, en een luitenant drong naar binnen, en een andere luitenant drong met zijn peleton aan de zijkant naar binnen.

Doch op het dak bevond zich een sterke vijand die alle trappen beheerste, en in de kelder was een garnizoen waarvan men de sterkte niet kende, er was op een beleg gerekend want alle gangen en tunnels werden beheerst door schietsleuven in de stalen deuren. Een jong officier had ongemerkt het hotel bereikt en krom langs de regenpijp en richels en gaten in de muur omhoog. Een klap op z'n hoofd als hij boven de rand uitkwam was voldoende geweest om hem omlaag te storten, maar de vijand was zo verbluft dat ze kostbare tijd lieten verloren gaan en zich lieten verdrijven van achter hun geschut door de jonge luitenant met z'n revolver. Een ander onbekende Schot gooide een rookbom in de gang omlaag. Het hotel begon te branden, en het garnizoen had de keus zich over te geven of zich te laten roosteren in een gloeiende oven van beton en staal.

Om 11 uur30 gaf de commandant van Vlissingen zich over, het gevecht om het laatste punt had 5 uur geduurd.

Reinhardt kon niet geloven dat Vlissingen geheel in handen der geallieerden was. Sinds de morgen van 1 Nov. waren zijn verbindingen verbroken geweest want de telefooncentrale was vernield door de verzetsgroep in de nieuwe stad en zijn rechterhand Kapt. Luitenant Blissinger gevangen genomen.

De commandant van de 52e Lowland Division Generaal Hakewell Smith schreef in een brief aan de Colonel of the K.O.S.B. E.G. Miles in November 1944: "Het zal U verheugen te weten dat Uw beiden bataljons 4e en 5e K.O.S.B. het inderdaad zeer goed hebben gedaan. Het 4e bataljon heeft succesvol een moeilijke aanvalslanding uitgevoerd op de dorpel van het front van wat ik geloof te zijn 's werelds meest verdedigde plaats". Het 5e bataljon maakte de operatie compleet door het opruimen en zuiveren van een grote omgeving bezaaid met Pill-bosecs onderling verbonden door onderaardse gangen.

Volgens alle oorlogsregels zal geen taak op zich zelf succesvol worden, maar beide bataljons ondernamen hun taak met zoveel vastberadenheid en louter begeestering dat niets hen kon tegenhouden. Ik ben blij dat ik U kan melden dat de verliezen licht zijn in aanmerking genomen de sterkte hunner doelen". Aldus Hakewell Smith.

In de strijd van Walcheren verloor N° 4
K.O.S.B. 10 doden en 65 gewonden
N° 5 K.O.S.B. 9 doden en 53 gewonden.

De gewapende vereniging bestond uit:

Willelm Poppe, Commandant, geb. 22-12-01
Schiedams 70 Kruislaan (oost-maarsseman)

Hendrikus Antonius Maria Hoek, luyverijder
aan de Communitaer, geb. 19-6-10
notaris te Grooten (reurs-officier)

Jaan Pieter v. Alten studeent geb. 9-10-21
Schiedams 42.

Willelm Maasbe studeent, geb. 5-2-23
Kamperlaan 133 Ulicolst.

Arnold Braam, Luitenant Kon. Marine
Groninger 8^e geb. 5-10-1911

Franz Jansen beambte P.F.T. Olijverlaan 5
geb. 5-2-27.

Cornelis Jansen scherpboort. takwerker K.O.S.
geb. 30-11-1911, Olijverlaan 5

Pieter Jacobus Kambuis geb. 1-6-21
Nieuwlandseker. Steenhuiskerk 6.

Jacobus Joh. Poppa stuurman G.M.V. Olijverlaan 40
geb. 11-10-20.

Reinoud Schmelzer geb. 20-4-11, Coorpi. Buiskester
Huisweg 10.

Jaan Blomkamp geb. 20-1-1904, Siken An. Kerke
winkelier Grootenweerd.

Gerrit Rob. geb. 6-3-1905
Buiskester 17, Huisweg.

Jaan

110

- Jan Adriaan Roes, geb. 6-2-1888.
 Noordstr. 40 gep. Sery, Norderbol.
 Administrateur Cornelis Hannel geb. 9 Jun 1903
 bewoont P.T.V.
 Jacob v. Holst, geb. 23-1-1913, Rotterdam.
 agent v. politie te Flessingen
 Jan Cornelis Nisriet 30-8-1893 te Flessingen.
 cafehouder Burchardstr 8.
 Jacobus Mulder, geb 30-11-1908
 pipelager te Flessingen.
 Aris v/o Brijntje, 20-1-27 geb te Harst.
 chauffeur.
 Willem Pierre Wassen 7-4-15 geb.
 cafehouder te Flessingen.
 Johannes Franciscus Sulomé
 bakker geb. 12-12-1910 Flessingen
 Klaas Wisse, geb 31-5-1899 Flessingen
 Kantoorbediende.
 Evert Francis Hertstein geb 13-9-1913
 student Flessingen
 Joh. Borch. Damschaerts, 12-3-1887
 Elijzenstr 59 Flessingen.
 Bartholomeus Damschaerts, geb. 13-1-1916
 monteur Flessingen.
 Hans Cornelis Sorgedrager geb 18-6-24
 student te Flessingen.
 George Jacob. Dorkheer, St. Laurins.
 geb. 1 Juni 1926
 student te Flessingen.

121

- Joh. Bato Maximussen geb. 4-8-18 Flessingen
Schrijver secretarie.
te Flessingen.
- Jan. Abrahamus Ross geb. 18-10-23 Flessingen
Noordste 40. metzelschraaijer.
- Dorotheus Ross geb. 5-7-27 Flessingen
Noordste 40. koudes looverp.
- Hendricus Musscheert geb. 23-6-25 Flessingen
smiel. Holvenierstr. 68
- Andries Parend. 18-2-1918 Flessingen
electricien.
- Matthijs Loebberg. 18-3-1925 Flessingen
Kaartverl. bestr. w. d. w.
- Peter Abrahamus Heyman geb. 2-11-13. Flessingen
Bode Stadhuis
- Franciscus Joh. Raambros. geb. 30-8-1888.
serg. machinist.
- Pjebbes Coppolse. geb. 9-2-11 Flessingen
chauffeur.
- Kaas en Diny van Jonckhe. geb. 23-6-26
Kaartverl. bestr. Flessingen
- Maximus v. d. Berg. 30-1-15 geb. Flessingen
chauffeur st. h. d. e.
- Adrianus v. d. Berg. 2-1-1917 Flessingen
chauffeur.
- J. W. M. v. d. Kelle 12-10-1920 Flessingen
Tijppite secretarie.
- Hubertus Johannes Ruitwielor
1-2-1925 Flessingen
ambtenaar secretarie.

122

12. Leden van de verzetgroep
werden op 29 Oktober 1941
illegaal beëdigd te Middelburg
door Mr. J. R. Andriosa en deden
na de beëdiging meest als politie-
agenten, bewaking luiers en volkswaagwagens.
De verzetgroep is onderscheiden
door toekenning aan haar
commandant met de onderscheiding
van het „Bronzen Kruis“
(zie bijlage) uitgereikt te
Amsterdam in het Paleis van de
Diam door H. H. H. Prins Bernhard.

123

Veel Commando's en pelotoncommandanten
 hadden haasten bij het met de plattegrond
 van Flissingen waartop de markante
 punten waren aangegeven met Britse
 plaatsnamen; Nederlandse omgeving was
 omstreepselbaar voor de Britten, alsook was
 present en doortrokken van een heersende
 "voerende humor".

- Troon - fabrieksterrein Kon. Ing. School op "Eiland"
- Tadmoult - Nieuwste gevelde van "Eiland"
- Waal Beach - Slijkbescutje (landingsplaats)
- Winstrester - Nieuwste Oorlogsschip
- Braistun - Postkantoor
- Brighton - Boulevard de Brighton met twee bunkers
- Braamster - Ballampark
- Flora - Gewasplantsoen.
- Wortling - Bunker op top C. Postkantoor
- Dover - Hotel Britannica en omgeving.
- Pierabilly - Buitenkantoor
- Stacost - 1^e binnenhaven.
- Flaymarkt - 2^e binnenhaven.
- Bachill - Dijk Wolffplein later genoemd
 Hall-fille wijk
- De woonwijken ten noorden van Dijk -
 Wolffplein - Luyckstr. waren genoemd
 naar vogels en vissen zoals: Pike, Trout,
 Partisje, Duck, Grouse, Coe.